

Paylaşım

Kartonsan Yaşam Kültürü Dergisi 2010/3

Diyarlar Ve Rüyalar Rehberi Evliya Çelebi
Zümrüdüanka Aynalıçesme'ye Kondu
Çizgi Romanlar, Eski Filmler
Ruhlara Gıda, Hastalara Şifa
Dünyanın İlk Aşk Mektubu

Editörden

Aynası nerede, çeşmesi akıyor mu? Başı, Beyoğlu kültürüyle başlayıp sonu, Kasımpaşa'nın bıçkınlarıyla biten yokuş Aynalıçeşme... Değişimin şiddetli rüzgârı öyle bir savuruyor ki insanları; ne bina bırakıyor ne de yaşam biçimi. Arka cepheleri serin avlulara bakan viran evler, loş ve dar sokakların kestiği yokuştan yuvarlanıp giden bir kültürün sessizliğine bürünmüştü uzunca bir süredir. Şimdilerdeyse inşaat gürültüleri ve toz duman içinde yeni hayatlarına hazırlanıyorlar. Aynalıçeşme, tarihe tanıklık etme gururunu yaşayan semtlerimizden ve Beyoğlu'na kapı komşu. Beyoğlu bir sahne gibidir. Her şey o sahnedan akıp geçer, geriye anılar ve izler kalır. Kimimiz o izlerin üzerinden basıp geçer hiçbir şeyin farkında değildir, kimimiz de o izler üzerine titizlenir. Hacıpulo Pasajı bu tarihi izlerin canlılığını koruduğu bir Beyoğlu pasajıdır ki, dükkânlarından birinde kutulanmış İstanbul Havası bile satılır.

Vitrinde gördüğünüz konserve kutusuna önce şaşırsınız ama üzerinde yazan "İstanbul Havası" sizi çarpar ve ayırsınız. Hemen yanbaşıda da Madam Katia'nın şapkacı dükkânı, incelikli bir yaşamın çok özel örnekleri olarak sizi selamlar.

Evliya Çelebi'miz bu pasajdan geçmiş olaydı ballandıra ballandıra neler anlatırdı kim bilir. Ne var ki, o tarihlerde pasaj yoktu. Evliyamız ise at üstünde diyar diyar gezmekteydi. Yediği içtiği ona kalsın, gördüklerini anlatsın yeterdi ama yediklerini içtiklerini de notları arasına almış. Deniz seferlerine katılmış mıdır? Piyade sandallarını görmüş müdür? Marmara'nın güzel kancabaşları, alamanaları sizin gözünüze çarptı mı peki?

Başka uğraşlara benzemeyen bir tutkudur deniz. Kendinizi doğanın içinde hissedebileceğiniz bir başka yaşam biçimi yoktur. Denizin terapi gücü yüksektir. Müzik gibi... Özellikle Orta Asya müziği... Belgesellere konu olmuş, etkisi klinik araştırmalarla ortaya konulmaya ça-

lışılan ruhsal gıda...

Sahaflar ise bir başka gıda türü, hatta vitamin gibi bir şey denebilir. Kimilerimiz için bu vitamin kuru vazgeçilmezdir. Geçmişle bugün ve yarın ilişkisini buralarda somut olarak kurarız. Hayallerimizin bizi götürmesini arzu ettiğimiz pek çok yolculuğun başlama noktası sahaflardır.

Aradığımız her şeyi sahaflarda bulamayız kuşkusuz. Örneğin dünyanın ilk aşk mektubunu sahaflarda değil, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde buluruz. Taş gibi sapasağlam durur karşımızda çünkü zaten taştır, taş tablete kazınmıştır.

Sevgili, mektubunda baldan tatlı sevgisinden söz ediyor. Tabii o yıllarda baklava yoktu. Olsaydı belki bal yerine baklava benzetmesini yapacaktı.

Paylaşım'ın elinizdeki sayısında birbirine bağlayarak anlattığımız bu konuların hepsini bulacaksınız.

Dünyanın İlk Aşk Mektubu

Zümrüdüanka Aynalıçeşme'ye Kondu

Diyarlar Ve Rüyalar Rehberi Evliya Çelebi

**Sevgi Ve İnatla Oluşmuş İki Arşiv:
Çizgi Romanlar, Eski Filmler**

**Ruhlara Gıda Hastalara Şifa:
Müzik Terapi Rahmi Oruç Güvenç Ve TÛMATA**

**Ay Düşer Sulara; Sular Karışır Ağlara
Teknelerin Tarihini Yazar Marmara**

**Beyoğlu'nun Orta Yerinde Bir Pasaj Ve Pasajın
Avlusunda Bir Şapkacı; Geçmiş Günlerin Canlı
Tanığı Madam Katia**

**Cenette de Böyle Tatlı Olmaz/ Bir Baklava
Elli Katlı Olmaz**

Dergi Adı: Paylaşım Kartonsan A.Ş. Yaşam
Kültürü Dergisi

İmtiyaz Sahibi: Kartonsan Karton Sanayi ve
Ticaret AŞ. Adına: Mehmet Talu Uray

**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü&Yayın
Yönetmeni:** Atiye Poyrazoğlu

Yönetim Yeri ve Adresi: Kartonsan Karton
Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Prof. Bülent Tarcan Sk. Pak İş Merkezi No:5
K:3

Gayrettepe-İstanbul
Tel: (0212) 273 20 00
Faks: (0212) 273 21 70
www.kartonsan.com.tr

Baskı: Elma Basım
Halkalı Cd. No. 164 B4 Blok
Sefaköy-Büyükçekmece
Tel: 212 697 30 30
e-mail: elmabasim@elmabasim.com

Yayın Türü: Yaygın Süreli

Yayın Kurulu: Mehmet Talu Uray, Atiye
Poyrazoğlu, Berat Alanyalı, Şule Gönülsüz

Paylaşım Dergisi Kartonsan Karton Sanayi ve
Tic. A.Ş. tarafından ücretsiz yayımlanır. Yazı,
resim, ilüstrasyon ve konuların her hakkı
saklıdır.İzinsiz kullanılmaz.

Baskı Tarihi: Aralık 2010

Güveyi, kalbimin sevgilisi,
Senin güzelliğın fazladır, bal gibi
tatlı

Beni büyüledin,
Karşında sevgiyle durayım,
Güveyi, seni seveyim,
Benim kıymetli sevgim baldan
hoştur,
Bağışla bana sevgini,
Benim beyim ,
Benim beyim mutluluğum,
Enlil'in kalbini memnun eden Su-
Sin'im,
Bağışla bana sevgini.

Dünyanın İlk Aşk Mektubu

Yazı: ELVAN ARPACIK

Fotoğraf: OĞUZ KÖSEBALABAN

Kimilerince en büyük zaafımız, kimilerince varlık nedenimiz... İnsana neler yaptırmaz ki... Söylenceye Âşık Ferhat, Şirin'ine kavuşmak için dağı delmeye kalkışır. Hangi dağı ne kadar sürede deldi bilmiyorum ama aşkı için gerçekten dağı delen bir hükümdar var: Mısır Firavunlarından II. Ramses. Âşık Firavun, Ferhat gibi eline bir demir alarak girişmemiş bu işe. Elbette hükümdarlıktan gelen kudretiyle kölelerine yaptırmış bu zahmetli işi. Koskoca Ebu Simbel Dağı'nın içini tam 20 yıl oydurmuş. Kraliçe eşi Neferetari'ye armağan olarak yaptırdığı ve adını içine oyulduğu dağdan alan Ebu Simbel Tağınağı'nın kapısında, Shakespear'in sonelerinden alıntılanmış izlenimi veren bir mısraçık yazıyor: "Güneşin Parladığı Kadın". O yıllarda henüz Shakespear dünyada olmadığına göre, olsa olsa yazar onun duyarlığına sahipmiş denebilir.

Tac Mahal da bildiğiniz gibi, Şah Cihan'ın çok sevdiği karısının ölümünden sonra onun anısına yaptırdığı, aşkın saflığını simgeleyen beyaz, sade görünümlü bir anıt.

Bir yanda beraberlikleri boyunca eşinden bir demet çiçek bile görmemiş kadınlar, öte yanda adına anıtlar dikilen hatun kişiler, dünyanın hikmetinden sual olunmaz adaleti.

Tarih sahnesine çıkan her çift aşkını anıtlar dikerek ölümsüzleştirme yoluna gitmedi şüphesiz.

Napolyon, karısı Josephine'e duyduğu aşkı mektuplara döktü. Seferden sefere, cepheden cepheye koşan general, eşine duyduğu özlemi kimi zaman öfkeyle kimi zaman umutsuzlukla satırlara aktardı:

"Senden hiç mektup gelmeden geçen üç gün. Bense her gün yazdım. Bu ayrılık korkunç bir şey. Geceler uzun ve tatsız, günler ise monoton. Düşman yenilgiye uğradı sevgilim, 18.000 esir, gerisi ise ölü veya yaralı. Wurmser'in elinde

sadece Mantua kaldı. Bu şimdiye kadar elde edilen en büyük başarı. Birkaç gün içinde birbirimizi tekrar göreceğiz. Bu emeğimizin ve meşakkatimizin ödülüdür. Bin ateşli öpücük..."

Bir başka mektubunda ise;

" Mektupların soğuk... Onların tonu bizim sanki en azından yarım yüzyıldır evli olduğumuz kanısını uyandırıyor. Arkadaşça ve soğuk, nefret uyandırıcı ve garazkâr bir şey. Bunun dışında senden daha ne bekleyeceğim? Artık beni sevmediğini mi duyacağım? Bu eski bir hikâye, benden nefret ettiğini mi? Pekala. Benim istediğim de bu. Nefretin dışında her şey haysiyet kırıcı olur. Fakat mermerden bir kalple kayıtsızlık, fersiz gözler, gevşek bir yürüyüş..." diye yazan Bonaparte, büyük aşkından tahta bir varis verebilmek için boşanmak zorunda kaldı. Oğlunun annesi Marie Louise ile evlenen Napolyon'un, ölürken ağzından dökülen son sözcük ise Josephine olacaktı.

Franz Kafka'nın hayali mi, yoksa yasak aşkı mı olduğu pek anlaşılamayan Milena'ya yazdığı mektuplar var ki, edebiyat dünyasında sevmenin soyluluğuna örnek gösteriliyor.

"Beni sana getirecek bir yol bulmuştum, karanlıktan aydınlığa kavuşacaktım. Bu yolu umutla, sevinçle kazmış, kendimden de bir şeyler katmıştım. Bir çırpıda yüreğimle açtığım bu yolu kapatmak, ağır ağır dönmek, vazgeçmek zor geliyor biraz, elbet yüreğim sızlar. (...) Bak Milena, 'En çok seni seviyorum' diyorum, ama gerçek sevgi bu değil belki, 'Sen bir bıçaksın, ben de durmadan içimi deşiyorum o bıçakla' dersem, gerçek sevgiyi anlatmış olurum belki."

Aşkları 12. yüzyıl toplumunun hışmına uğramış Heloise sevgilisi Abelard'a yazdığı mektupta "Gerçek bu: Sen olmayan her şey için ölüyüm ben" diye haykırıyor.

Nazım'ın eşi Piraye'ye yazdığı mektuplar... Aşk mektupları... Duyguların sözcüklere döküldüğü

kâğıtları tartıya vursalar kaç okka çeker? Bir tanesi var ki, tek başına yüzlerce mektubun ağırlığına karşılık gelir herhalde, çünkü taşa yazılmış. Taş yerinde ağırdır diye değil, henüz kâğıt icat edilmediğinden bu yolu seçmek zorunda kalmış âşık. Dünyanın ilk aşk mektubu bir taşa yazılmış. Bu taş İstanbul Arkeoloji Müze'sinde korunuyor.

Üzerine çivi yazısıyla bir aşk mektubunun yazıldığı levha, 1889 -1900 yılları arasında Mezopotamya'nın Niffer Vadisi'nde Philadelphia Üniversitesi profesörlerinden Hilprecht'in yaptığı kazı sırasında ortaya çıktı. İçeriğinin ne olduğu anlaşılamayan bu levha, kazıdan çıkan öteki 70 bin levha ile birlikte bölgenin o zamanki sahibi Osmanlı hükümetine teslim edildi. Bu levha, kazıdan 58 yıl sonra ünlü Sümerologumuz Muazzez İlmiye Çığ ve Hatice Kızılay tarafından çözüldüğünde uzmanlar hayretler içinde kaldı. Bu taş levha, dünyanın ilk aşk mektubuydu. Üstelik bir kadın rahibe tarafından yazılmıştı. Sümerli Rahibe Enlil, Sümer Kralı Su-Sin'e âşık olmuş, bir tören sırasında kralın dikkatini çekmeyi başarak onunla evlenmiş. Evlendiği günün anısına eşine yazdığı şiir, sarayda gerçek sevginin ifadesi olarak kabul görmüş. Dönemin müzisyenlerince bestelenen bu şiir, daha sonra halk arasında ebedileşir.

Aşkını taşlara kazıtan güzel rahibe Enlil mektubunda şöyle yazıyor:

Güveyi, kalbimin sevgilisi,
Senin güzelliğin fazladır, bal gibi tatlı
Beni büyüledin,
Karşında sevgiyle durayım,
Güveyi, seni seveyim,
Benim kıymetli sevgim baldan hoştur,
Bağışla bana sevgini,
Benim beyim ,
Benim beyim mutluluğum,
Enlil'in kalbini memnun eden Su-Sin'im,
Bağışla bana sevgini.

Zümrüdüanka

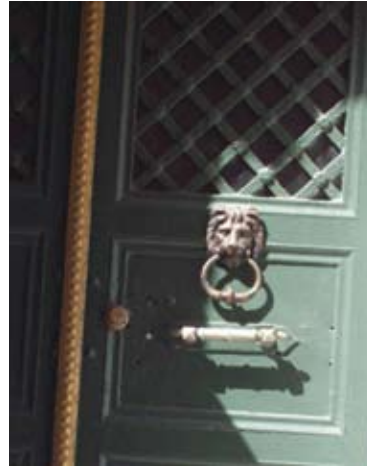
Aynalıçeşme'ye Kondu

Yazı ve Fotoğraf: Elvan Arpacık

Aynalıçeşme... 1955 yılına dek azınlıkların yaşamış olduğu güzel semt.

Bugün Euro Plaza Otelinin bulunduğu köşeye gelince, eski elektrikli otobüslerin (troleybüs) boynuzları dönemeci alamayarak hattan çıkardı genellikle. Şoförümüz gayet sakin iner, yerine yerleştirirdi boynuzları. Arkasında birikip ortalığı korna gürültüsüne boğacak kadar taşıt yoktu henüz. Bahçe kültürünü seven İngilizlerin, bir ormanı andıran konsolosluk bahçesindeki ağaçlar arasına gizlenmiş tenis kortundan fırlayan toplar da sık sık Meşrutiyet Caddesi'ne yuvarlanır giderdi. Euro Plaza Otelinin bulunduğu sıra boyunca aşağıya uzanan evler, İstanbul'un muhteşem tarihi ve panoramik Haliç manzarasına bakar.

Beyoğlu'nda birahanelerin boy gösterdiği 70'li yıllara kadar sıcak bir mahalle yaşamı egemendi Beyoğlu'nu Kasımpaşa'ya bağlayan bu dar ve dik yokuşta. Pek çok anı, pek çok bina, pek çok kültür, pek çok değer silinip gitse de İngiliz Konsolosluğu hâlâ yerli yerinde duruyor. Caddenin tam ortasında bir başına kalakalmış Kamer Hatun Camii de... Cami vakıf malı olduğu için yıkımdan kurtuldu ama çevresindeki binaların oluşturduğu üzeri sarmaşıklarla kaplı sakin avlusu kurtulamadı. Bazı kaynaklara göre 16. yüzyılın başlarında I.Selim'in, bazı kaynaklara göre de 18. yüzyıl sonlarında III. Selim'in süt ninesi Kamer Hatun tarafından yaptırılmış olan ilk caminin, 1871 büyük Beyoğlu yangınında yanması üzerine, Evkaf Nezareti bugünkü camiyi 1911-1914 tarihlerinde Mimar Kemaleddin Bey'e yaptırmıştır.

1596 yılında yapılmış ilk İngiliz Sarayı da bugünkü İngiliz Konsolosluğunun olduğu yerdeymiş ve ilk büyükelçilik de yine burada açılmış. Tabii o zamanlar sarayın arka tarafında, yani bugünkü Tarlabası kısmı Müslüman mezarlıklarıyla doluymuş.

İki hektar genişliğindeki bugünkü bina Pera Hous olarak da anılmaktadır. İlki 1801'de III. Selim'in izni ve parasal desteğiyle yapılan bina 1831'de çıkan bir yangında zarar gördü. Elçilik geçici bir süre Tarabya'ya taşındı. 1844'te yenisinin yapımına karar verildi.

YAVUZ SULTAN SELİM HAN
HAZRETLERİNİN SÜT ANNESİ
KAMER HATUN CAMII
1511

Ancak büyük Beyoğlu yangınında o da zarar görecekti. 1872-1873 yılları arasında onarılan binanın göz alıcı bahçesinde Kraliçe'nin doğum günü kutlamaları yapılmaktadır.

1850'li yıllarda bahçeli binalarla oluşmaya başlayan Tarlabası Caddesi'nin ilerleyen yıllarda iki tarafını da dolduranlar şöyle sıralanıyor: Edourd Dalzel Dickson ve Dadiryan'ın muayenehaneleri, Giovanni Mondofia ie Francois Torrant'ın eczaneleri, Pierre Balci ile Paul Giammalva'nın müzik stüdyoları, Nico Farra'nın demirci dükkânı, Papazyan'ın saatçi ve kuyumcu dükkânı, Osep Magakyan'ın gümüş atölyesi, Yani Mantorakides'in tuhafiyeye, Cosmi Abdullah'ın fotoğraf atölyesi ve bunların dışında bir apartman ve on yedi tane ev.

1910'lu yıllarda Caddede oturanların hemen tamamı azınlıktı. İçlerinden sadece iki işyeri Müslümanlara aitti. Semte özelliğini kazandıran apartmanlarsa şunlardı: Petraki Efendi, Necip Bey, Hacı Hüseyin Paşa, Şahbaz, Yodnidis, Harbi ve Aurore.

Müslüman yerleşime 1930'lara kadar rastlanmıyor. Varlık

vergesi uygulamasıyla Beyoğlu ve dolayısıyla Tarlabası Caddesi üzerindeki pek çok firma el değiştirdi. 6-7 Eylül olaylarından sonra azınlıkların bölgeyi terk etmeleriyle bölgenin nüfus yapısı tamamen değişti. Bu ani terk ediş nedeniyle bazıları gayrimenkullerini satamamış, satabilenler de bürokratik nedenlerle paralarının bir kısmı alamamışlardır. Arkalarında bıraktıkları mal mülk için vekâlet verdikleri avukatlar da, nasıl olsa dönmezler düşüncesiyle mallara gereği gibi sahip çıkmamışlar, kira gelirlerini kendileri kullanmışlar.

Taksim'i Şişhane'ye bağlayan tek yönlü dar cadde, yıkım sonrası ekilmeye hazır bir tarlayı andırıyordu. O yıllarda kim bilir kaçınıcı sahnelenmekte olan Ferhangi Şeyler adlı oyununda Ferhan Şensoy, bu yıkımı "Başı gitti tarlası kaldı" diye hicvediyordu.

1980'lerin ikinci yarısında Tarlabası Caddesi'ni bulvara dönüştürmek için yapılan kamulaştırmalarda 350 bina yıkılmış, ödeme yapmak için arandığında çoğunun sahibi bile bulunamamış. Binaların içlerinde gizli olarak yaşanmakta olan sefalet, buldozerlerin hışımıyla gün ışığına çıkarırken, kente zenginlik kazandıran pek çok değer sonsuza kadar karanlığa gömüldü. Taksim'i Şişhane'ye bağlayan tek yönlü dar cadde, yıkım sonrası ekilmeye hazır bir tarlayı andırıyordu. O yıllarda kim bilir kaçınıcı sahnelenmekte olan Ferhangi Şeyler adlı oyununda

Ferhan Şensoy, bu yıkımı "Başı gitti tarlası kaldı" diye hicvediyordu.

İncekaş, Tennüre, Santur, Keramet Çıkmazı, Çatıkkaş gibi, adları bile ilginç olan Aynalıçeşme de bu yıkımdan nasibini almıştı. Yokuşun başında İngiliz Konsolosluğunun tam karşısında Kamer Hatun Camisi sırasındaki evler tümüyle yıkıldı. Kimi terk edilmek zorunda bırakıldığından, kimi de mirasçılarının masraflarını karşılayamadığı için bakımsızlıktan harabeye dönen bu tarihi güzel yapılar, gel zaman git zaman yoksulların, göçmenlerin mekânı oldu. Yoksulluğun beraberinde getirdiği pek çok nedenle semt, adım atılmayacak kadar tekinsiz ve köhne olmuşken, kentsel dönüşüm projesi kapsamında yıldızı birdenbire parladı. Suç merkezinden cazibe merkezine dönüşerek İstanbul dekorundaki yeni yerini almaya hazırlanıyor.

Yatırımcıların yeni gözdesi Aynalıçeşme yokuşuna açılan iç sokaklarda birbirinden ilginç pek çok yapı, mimarların sihirli dokunuşunu bekliyor. Bu sokaklardan birinde yer alan Jeremia Hastanesi'ni Vatan Grubu satın aldı. Şimdiki adı Tepebaşı Jeremy Hastanesi. Hastanenin alt sokağa inen merdiven boyunca uzanan yan duvarı Burhan Doğançay'ın duvar resimleri serisine konu olabilecek özellikte.

Bir kısmı apart otellere, bir kısmı minik plazalara çevrilmek üzere yenilenmekte olan semtten sanat ve kültür dünyasının pek çok ünlüsü geldi geçti.

Seksenlerin ortasına kadar Murathan Mungan'a ev sahipliği yapan Aynalıçeşme, Ressam Mahmud Cûda, Tiyatro sanatçısı İsmet Ay ve lokan-

tasıyla ünlünen Mösyö Todori'yi de ağırlamıştı. Yokuşun tam ortalarında restore edilmiş bir evin kapısındaki küçük levhada Behzat Butak adı dikkat çekiyor. Eğer binanın yeni sahibinin adı değilse tiyatro sanatçımız Behzat Butak bu evde yaşamış demek ki. Tiyatro sanatçısı Cem Davran da çocukluğunu geçirdiği yokuşun özlemini çekenlerden olmalı ki, blogunda Aynalıçeşme'ye genişçe yer veriyor: "Nereye ne yazsam, nerede ne söylesem mutlaka içinde saklı olacak bir mahalle, Aynalıçeşme. Tepebaşı'ndan Kasımpaşa'ya inerken koskoca

bir kültürü selamlayarak yol alacağınız çocukluk rüyası. Kimler yoktu ki; sanatçılar, futbolcular, yazarlar, şairler, bitirimler, gayrimüslümler, Lazlar, Kürtler, Çerkezler. Tam bir Atatürk Türkiye'si. Fotoğrafta mahalle sakinlerinin küçük bir kısmını, Enver ağabey ile Meşküre hanımın nikahında görüyorsunuz. Soldan sağa; kamyoncu Hasan, bütün öykülerimin başrol oyuncusu Madam Lefteria, annem, Meşküre hanım, bankacı Enver ağabey, babam, Alhatun Camii İmamı, önde ben ve ablam. Bana göre tamamı birer film karakteri olan Aynalıçeşme sakinleri şimdilerde darmadağın. Tıpkı anılarımız gibi çoğu, zamanın fırtınalarına dayanamadı ve oradan oraya savruldu. Bir gün yaşamın bana kattıklarıyla hatırladıklarımı süsleyerek bir film ya da dizi yapacağım. İşte o zaman yetmişlerin o sınımsız mahallesine hak ettiği selamı çakmış olacağım. O güne kadar yazmaya devam."

Bitişik düzende yapılmış evlerin içleri, dışlarının tersine genellikle çok ferah. Yeni sahipleri yüksek

tavanlı, kimi demir doğrama panjurlu bu tarihi evleri, günün gereksinimlerine göre yenileyerek göz alıcı birer yaşam alanına dönüştürüyorlar. Elden geçirmelerin hızla sürdüğü semtte hâlâ camdan cama uzanan iplere asılı çamaşırlar son kez dalgalanıyor gibi...

Beyoğlu Belediyesi Tarlabası'nı Champ Elysees yapmaya kararlı görünüyor. Bundan Aynalıçeşme'nin de nasipleneceğine hiç kuşku yok.

Hürriyet Gazetesi'nde çıkan haber de bunu doğruluyor.

"Akademisyen, yazar-çizer ve sanatçıların rağbet gösterdiği Tarlabası'ndaki Aynalıçeşme, yeni çekim merkezi oldu. Bölgede gayrimenkul yatırımlarıyla dikkat çeken isimler de var. Aynalıçeşme'yi yatırım amacıyla seçen isimlerden birisi de ünlü yazar; Perihan Mağden. Yaklaşık 8 ay önce semtte, 5'er katlı iki eski binayı 800 bin TL'ye satın alan Mağden, her biri 65 metrekare olan bu iki binayı restore ederek rezidansa çevirdi. Mağden'in bu binaları 3'er bin Euro'dan toplam 6 bin Euro'ya Alman kökenli bir firmaya kiraya

verdiği belirtiliyor.”

İlk adımı 2005’te atılan proje kapsamında toplam 20 bin metrekarede 278 bina restore edilecek. 50-100 metrelik küçük binalar tek blok haline getirilerek içlerinde pansiyonlar, butik oteller, alışveriş merkezleri oluşturulacak.

Kışların daha sert geçtiği, karların günlerce yerden kalkmadığı yıllarda, sakinleri bin bir türlü cambazlıkla inip çıkardı yokuşu. Nüfus yapısı nedeniyle İstanbul’un en renkli yaşamına tanıklık eden yokuşta iki tane kilise bulunuyor. Biri 1846 tarihli İlk Ermeni Kilisesi olan Beyoğlu Aynalıçeşme Protestan Kilisesi, hemen bitişiğinde de Türkiye’deki tek Evangelist Alman Kilisesi yer alıyor. Eskiden yıkık dökük, kirli gri renkte Sürya-

Ve Zümrüdüanka ya da diğer adıyla Simurg, şimdilerde Aynalıçeşme’ye konmuş görünüyor. Aynalıçeşme şimdi küllerinden yeniden doğuyor. Biliyorsunuz bu mitolojik kuş, kendini yakar, kül eder, sonra külleri parlayarak yeniden kuşa dönüşür. Aynalıçeşme kendine özgü kültürüyle yaşatılabilseydi, bu mit gerçekleşmiş olacaktı. Oysa görünen o ki; yok olan, yok edilen, yıkılan, horlanan semtin küllerinin çoğu uçup gitmiş geriye pek bir şey kalmamış.

nilerin bir kolu olan İstanbul Keldani Merkezi de şimdi krem rengi yenilenmiş haliyle İngiliz Konsolosluk duvarının karşı sırasında. İnternetteki kaynakları doğru kabul edersek yine Süryanilerin bir başka kolu olan Melkitlerin merkezi de aynı bölge sınırları içinde yer almakta.

İstanbul hakkında pek çok kitabı bulunan yazar Jak Deleon da yokuşa yolu düşenlerden. “Beyoğlu’nda Beyaz Ruslar”adlı kitabında semte ilişkin tarihi bilgiler veren Deleon 1992’de 91 yaşında vefat eden Barones Valentine Taşkın’dan uzun uzadıya söz ediyor. Aynalıçeşme Samancı Ferhat Sokak 38 numaranın 4 numaralı dairesinde yaşamış olan Valentine Taşkın adından da anlaşılacağı üzere bir Rus aristokratıydı.

1917 Ekim devrimi sırasındaki iç savaştan kaçan Beyaz Ruslar 1920- 24 yılları arasında Beyoğlu-Taksim- Tünel- Tarlabası Galata çeperine yerleşmişlerdi. Şarkılı danslı kabareli gösterileri ve kaldırımlardan taşan restoranlarıyla İstanbul gecelerine renk katan Beyaz Rusların çoğu daha sonra Avrupa ve Amerika’ya yerleşti. Beyoğlu’ndaki Rejans da bu kültürel mirastan günümüze yetişen bir restoran.

Bölgede oturanların bir kısmı olan bitenden fazlasıyla rahatsız. Daracık sokaklarda fotoğraf çekecek mesafeyi yakalamaya çalışanlara az da olsa tepki gösterenler çıkıyor. “Burayı yabancılar gelip satın alıyorlar, biz buraları onlara bırakmak istemiyoruz” derken, mahalle dışından gelenleri mi, yoksa Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayanları mı kast ediyorlar anlaşılmıyor pek. Ama şöyle bir göz attığınız da, aslında onların da semtin yerlisi olmadıkları, taş çatlasın on yıldır orada ikamet ettikleri anlaşılıyor. Bu durumda kim yerlisi kim dışarıklısı başka bir tartışma gerçeği olarak konumuz dışında kalıyor. Bir kısmı da “resimleri çekin çekin, bakın göreceksiniz bu beş katlı bina yerine on katlı işyerleri dikecekler o zaman elinizde belge olur” diyor.

Ve Zümrüdüanka ya da diğer adıyla Simurg, şimdilerde Aynalıçeşme’ye konmuş görünüyor. Aynalıçeşme şimdi küllerinden yeniden doğuyor. Biliyorsunuz bu mitolojik kuş, kendini yakar, kül eder, sonra külleri parlayarak yeniden kuşa dönüşür. Aynalıçeşme kendine özgü kültürüyle yaşatılabilseydi, bu mit gerçekleşmiş olacaktı. Oysa görünen o ki; yok olan, yok edilen, yıkılan, horlanan semtin küllerinin çoğu uçup gitmiş geriye pek bir şey kalmamış.

Kaynak: İstanbul Ansiklopedisi

Diyarlar ve Rüyalar Rehberi Evliya Çelebi

Yazı: AYŞE KİLİMCİ

Evliya Çelebi rüyalar ve diyarlar rehberi. Nice şehri kuytu bucak gezmiş, çok kapılar tıklatmış, önüne binbir diyar sofrası açılmış. Serüvenci, şikemperver, musikişinas, muzip... Dilbaz ki dilbaz, ayrıyetten kasafancı, yalana bal katıp abartmakta üstüne yok.

Hoşsohbet, gönül ehli, atmasyoncunun teki. Çıkınında hikâye çok, bi de güzel anlatır ki hınzır. Kırk yıldan çok gezdi, gördü ve yazdı. İnsanlığa yön veren yirmi kişiden biri seçildiğini bilseydi, mahçubolurdu.

İki asır bihaberdik Evliya'dan, şimdi dünya biliyor, 2011 onun yılı. Defter-i Havadis adı verdiği, sonradan babasının Seyahatname dediği büyük eseri, rüyasında Peygambere "şefa'at" yerine "seyahat" dediği an yazılmaya başladı bence.

Evliya diyarların olduğu kadar rüzgârın, kokularla suların, insanların anlatıcısıdır. Su tılsımcısıdır. Yağmurun, çeşmenin, deniz ve kaplıcaların, hamamların, içmelerin... Su gözünden başlar anlatmaya, sertlik, tad, şehre yolculuğu, çeşmeleriyle, bir bir sayıp döker. Suların, kuyuların, içmelerin, rüzgârlar ve kokuların, tadların padi-

şahıdır Evliya. Bilen bildirenidir. Çok ciddi bir işi yaparken, gülüp güldürendir.

Onu okurken bir ferahlama, arınma, bin keyif duyarım. Elbet kelimelerle cengi, en güzeldir.

Atının üstünde doludizgin yahut rahvan giderken, hudutlar aşar, dağların doruğuna çıkarken, silahına harfleri sürmüştür, kurşun, barut yerine, yahut süngüsüne sayfalar iliştirip, kalkan etmiştir kendine, kâğıttan kalkan... Yaraşır... O bizim Don Kişot'umuz mudur birazcık? Ve zaten yel değirmeni, su değirmeni bütün değirmenlerle ülfeti bundan değil midir?

Harflerin, mısraların, deyişlerin, varsıl yahut küçük çaplı da olsa her dilin o kahraman harflerini, dilin savaşçısı kişilerini, üstleri başları, tırnaklarının ucundan ayaklarına çektikleri.

yemenileri, pabuçları, çizmelerine hatta yalınayaklığa kadar bir kamera çekimi gibi, ayrıntısıyla, tadıyla anlatışına vurgunumdur.

O ünlü rüyasını bile dönüp dolaşıp kokulara bağlar, rayihayla noktalar.

"Bütün sahabe-i kiram Fatiha okuyup toplantıdaki herkesin mübarek ellerini öperdim, her birinin hayır duasını alıp giderdim. Kiminin mübarek eli misk gibi, kimi amber, kimi sümbül, kimi gül,

kimi reyhan ve kimi zımran (safran) kimi menekşe, kimi karanfil gibi kokardı.

Bizzat Hz.Resul'ün kokusu safran açılmış gül gibi kokardı. Mübarek sağ elini öptüğümde diğer peygamberlerin elleri ayva kokusu gibi, Hz. Ebubekir'in mübarek elleri kavun, Hz. Ömer'in amber, Hz. Osman'ın menekşe, Hz. Ali'nin yase men gibi kokusu vardı. İmam Hasan karanfil, İmam Hüseyin beyaz gül yaprağı gibi kokardı.

Ebi Vakkas oğlu Sa'd hazretleri belinden sadağını çıkarıp hakirin beline kuşatıp tekbir edip, yürü ok ve yay ile gaza eyle, Allah'ın koruması ve emniyetinde ol, müjde olsun sana bu mecliste ne

la başladı. Şehirlerin adını, kökenini, konumunu, kalelerini, evlerini, camii ve medreselerini, okul ve hanları-hamamlarını, çeşmelerini, mahallelerini, iklimini ve halkın giyiniş tavrı, konuşma, adetlerini, ulemayı, şair ve hekimleri, öne çıkan kişileri, Pazar yeri ve esnafını, yetiştirdiği ürünleri, sofralarını, yediklerini, içtiklerini, ölmüşlerini ermişlerini türbelerini dört asır önce bırakılan şekilde bulamadılarsa bile, rüzgârını estirdiler.

Dilbaz Evliya'nın Bin bir Diyar Sofrası:

(Evliya Çelebi, tadlar, keyfler, güzeller, rüyalar, salkıncalı haller ve cümlesi...) Adlı kitap, Çelebi'yi farklı okumalar kitabıdır, akademik değil, gülünç ahenk, yarısı gerçek kocaman bir şaka... Biz de ol hakir misali uçsak, n'ola? Deyüp, uçtuk, konmayı unuttuk, ara ara yere çakıldık. Kusur aramaya. Evliyanın yanı sıra bu fakir de hoş görüle. Cür'et ve yanıldığımız fasıllar af, gönüller şen ola. Muharrire bende'niz. On cild içinde adlı adınca, ayrıntısıyla tarifini verdiği Trabzon'un Hamsili Pilav'ıdır. Gayrısını anar geçer, Büryan kebabından Boza'ya, balık kavurmasından gül-laç baklavasına(!)

kadar ruhlar ile görüşüp mübarek ellerini öptünse hepsini ziyaret etmek nasip olup dünya seyyahı ve insanların seçkini olursun, ama, gezip dolaştığın memleketleri, kaleleri, acayip ve garip eserleri, her beldenin övüleceklerini, sanatlarını, yiyecek ve içeceklerini, arz ve tullarını yazıp bir eser eyle ve benim silahımla amel edip dünya ve ahret oğlum ol. Hak yolu elden koma, hile ve kötülüklerden uzak dur, ekmek ve tuz hakkın gözet, sadık dost ol, yaramazlarla dost olma, iyilerden iyilik öğren diye öğütler verip alımdan öperek, Ahi Çelebi Camii'nden dışarı çıkıp gittiler."(YKY.1.Cilt, S;4-5) Büyük boyutlu bu yapıt ansiklopedik özelliktedir o yüzden bildik okumalara uymaz. Ancak R.Dankoff'un belirttiği gibi bir edebiyat anıtı olarak incelenmesi gerekir. Yapıtın eksiksiz ve esaslı çevirisi YKY tarafından yapılmıştır. Seyahatname 1.ve 10.ciltlerde kırk yıllık gezinin öncesi ve sonrasında yaşadığı İstanbul ve Mısır'a ayrılmıştır. Benzetmeleri tıpkı anlatımı gibi güldürür, beğendiği bir narın çekirdekleri keklik yumurtası kadar büyüktür, aktardığı efsanede Hz. Ali bir taşı kılıcıyla salatalık gibi dilimler.

İçinde bulunduğumuz (2011) Evliya yılının karşılması uzmanlar eliyle Bilkent Üniversitesi'nde Evliya sofrası açıp onu her yönüyle değerlendirmesi, yerli yabancı bir grup insanın seyahat güzergâhında at üstünde Evliya gezisine çıkması-

çekilen erat, Çelebi'nin atını kesip yedirmesine muhtaç kalır, kimi zaman ille de hanım sultanların sayısız hizmetlinin başı üstünde gönderdiği kahvaltılar, öğle yahut akşam yemekleri bir şölen sofrası görkeminde getirilir, üstelik, içlerine konuldukları tabak, sini, kazan yahut değerli sofa gereçleri armağan olarak bırakılır, geri gitmez...

Sabuniye:

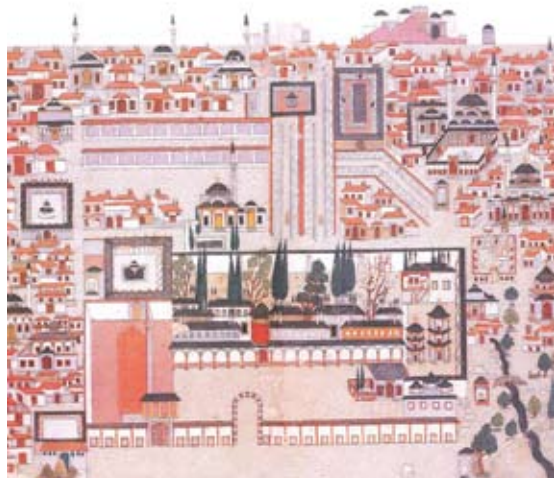
Bir buçuk su bardağı buğday nişastası üç su bardağı suda eritilir. Tencereye süzülür. 250 Gr bal hiç su katmadan bir kaptan eritilir. Nişastaya katılıp tencere kısık ateşe oturtulur, çekilmiş 250 gr badem içi eklenir. Tahta bir kaşıkla sürekli karıştırarak helva pişirilir. Helva dibini tutmaya başlayıp da kavurması zorlaşınca yağı (yüz gram yani altı buçuk kaşık tereyağı) azar azar katılır. Helva on dakika kavrulup damağa yapışmaz, yalnızca sünüp sakızlaşır hale gelince, ateşten alınır, üstüne 250 gr çekilmiş kabuksuz badem içi koyulur. (T.Şavkay, Osmanlı Mutfağı S;242)

Tutmaç en eski taamlarımızdan. Zülkarneyn zamanında yapılmış ilkin. Harpten sonra acından ölen erler Zülkarneyn'e açlıktan yanıp yakılıp, bizi aç tutma, tutma aç bizi deyince o da yapılan yemeğe bu adı vermiş. Tarsus'ta beyaz kaynatılır çorba, hamuruna un falan katılmaz hatta kimi nekesler suyunu da duru su eder, elinin tadı olan hatun elinde böyle hilelere gerek kalmayacağını

derler. Ben her türünü tattım, eli güllü olanla nekesin etsiz yumurtasız salt kakırtlak ve pul biber yakılmış yağ ile tatlandığı tutmaçlar en hasıydı valla. Ben et suyunu kıvamlı da etsem, kakırtlağı bol da döksem, onların el tadı bambaşkaydı... Kimi tutmaç kakırtlağını ayrı tabak içinde getirir sofraya. Kimi, kurumuş ekmekleri iyice döğer, iri leblebi kıvamında, bi kaşık tereyağla kavurur, tutmaç yerine onu döker, her hatun kendi ilmince eder tutmaç aşını, ama hepsi pek has olur... Tutmacı kaynat, erini oynat deyimi bile vardır, tutmacın ilmini alan, erin de ilmini almış demektir anlamında.

Hardaliye'den de sıkça söz eder. Kırklareli, Kırşehir ve Tekirdağ'da hâlâ yapılan, yaşatılması gereken bu içecek, Tekirdağ'ın Alfons-Papazkarası üzümlerinin sağlamlarının çatlatılması, yahut tahta/taş teknelerde ezilmesinden sonra tülbentten süzülüp küpe koyulup, hardal tohumlarının yıkanıp kurutulduktan sonra zencefile birlikte öğütülüp yirmi litre şıraya 0.5 leğen ya da taş ve tahta kullanılarak yapılmış teknelerde ezilip tülbentten süzülüp küpe doldurularak da yapılabilir. Hardal tohumları yıkanıp kurutulup zencefile birlikte öğütülüp tülbentle küpe sarkıtılır. (Kaynak; Hatice Kunt) ve gıdaya uygun kaplara bir kat çatlatılmış üzüm bir kat vişne yaprağı ve hardal otu serilerek kurulus. Serin yerde ağzı hava almaya- cak şekilde saklanır. Kaynama işlemi bittikten sonraki 10. günden sonra süzülerek içilir. İçildikçe isteğe bağlı su eklenerek şıra çoğaltılır. Üzüm 100 kg. Kırılmış hardal otu 300 gr. Yeteri kadar vişne yaprağı. Hardal otu bu içeceğe adını verirken görevi, şıranın sirke veya şarap olmasını engellemek olduğu gibi çok özel bir tat ve aroma katmasıdır.

Dört koca asır akıp gittikten sonra, bana kalırsa

kalplerle mide arasında değilse bile, güzelim dünya ve nice sosyal hadisesi/kişisi/işi/savaşı/koskoca Osmanlı'sı ile kültür çıkınımız arasındaki menzilin yolcusu ve şerh düşücüsü olduğunu görmezden gelemeyiz. Onca şaşaalı ilmi menzillmeler bir yanda daha çok dal uzmanları için ciddiyetle kurumlanıp beklemektedir. Bizimkinin bu kez kendi yerine seyahatnamesi dünya yüzünde at koşturmaktadır.

Dilbazlık, dikkat, özen, sabır, keyf ve atmasyonculuk ilimlerinden feyz almış ve bunların bihakkin belini büken üstad sözlük anlamıyla menzillname yazmamış olsa bile, öyle fenerler yakmıştır ki karanlığa, bugün onun ışığıyla göz atabildiğimiz dünyamızın o zamanki hal ve huylarıyla cümle ayrıntısı, olabilir efendim atmasyonu, abartısı, intihali, olmayanı varmış gibi söylemesi, görmediğini vatandaş yararına gördüm diye kayda geçirmesi ancak göz yumulacak ancak tümü dikkate alındığında hayran olunacak hallerdir.

Bir rüyadan bin rüyaya...

"Şefaath ya Resulallah" diyecek yerde heyecandan "Seyahat ya Resulallah" dedi ve olanlar oldu.

"Dilbaz Evliya'nın Binbir Diyar Sofrası" adlı kitabımızda o meşhur rüyaya nazire bir rüya da biz gördük, sayfa üzerinde...

'Evliya nam seyyah-ı azam bir kasafancıya ben hakir kasafancıdan bir rüya ...

Rüyadan hülyaya, uzay çağından dört yüzyıl öncesine şingirdaklı bir merhaba... Herkeslerin uçup uçup konduğu yeni zamanlardan, hudut harici çıkmanın bile zahmetli, masraflı, hafsala aşan bir iş olduğu bin altı yüzlü yıllara. Farklı bir rüyanın peşinde ömrün bütün rüyalarından vazgeçmek nasıl iştir? Seyyah-ı Alem olmaya idi, ne olurdu, nasıl bir kişi olurdu? Evlad ayal sahibi olmak onu mutlu eder miydi? Diyelim iki oğul iki kız bir iki de helali oldu, daraya vursa idi herhangi bir rüyasında gene, daranın bir kefesine bunları diğerine on ciltlik Defter-i Havadis'i koysaydı... Mutlak ikinci kefe ağır basardı. Diyelim darıca başı kilo attı, öteki kefe ağırlaştı... Evliya'mız mutlu olur muydu? Ya bizler ne olurduk? Nasıl da yoksul olurduk... Yazılı kültürü geç gelişen toplumumuzda nasıl bir kültür gediği olurdu düşünsenize... Hoş, kendileri ecel atına atlayıp kainatı gezmeye başladığında, tamam iki asra yakın bir zaman unutuşa yazdık, bilmedik... Tıpkı Yunus gibi... Sonunda melaikeler mi sakladı da çıktı, gayretkeş ve uyanık kimseler mi (Hammer) günışığına çıkardı da kayıp hazineye kavuştuk.

Yaptığı iş, ancak hazrete yaraşan, ikinci bir kula nasibolmayacak kerte görkemli bir iş. Azizim, üstadım, seyyahların ve kasafancıların piri Evliya Çelebi, Merhaba...

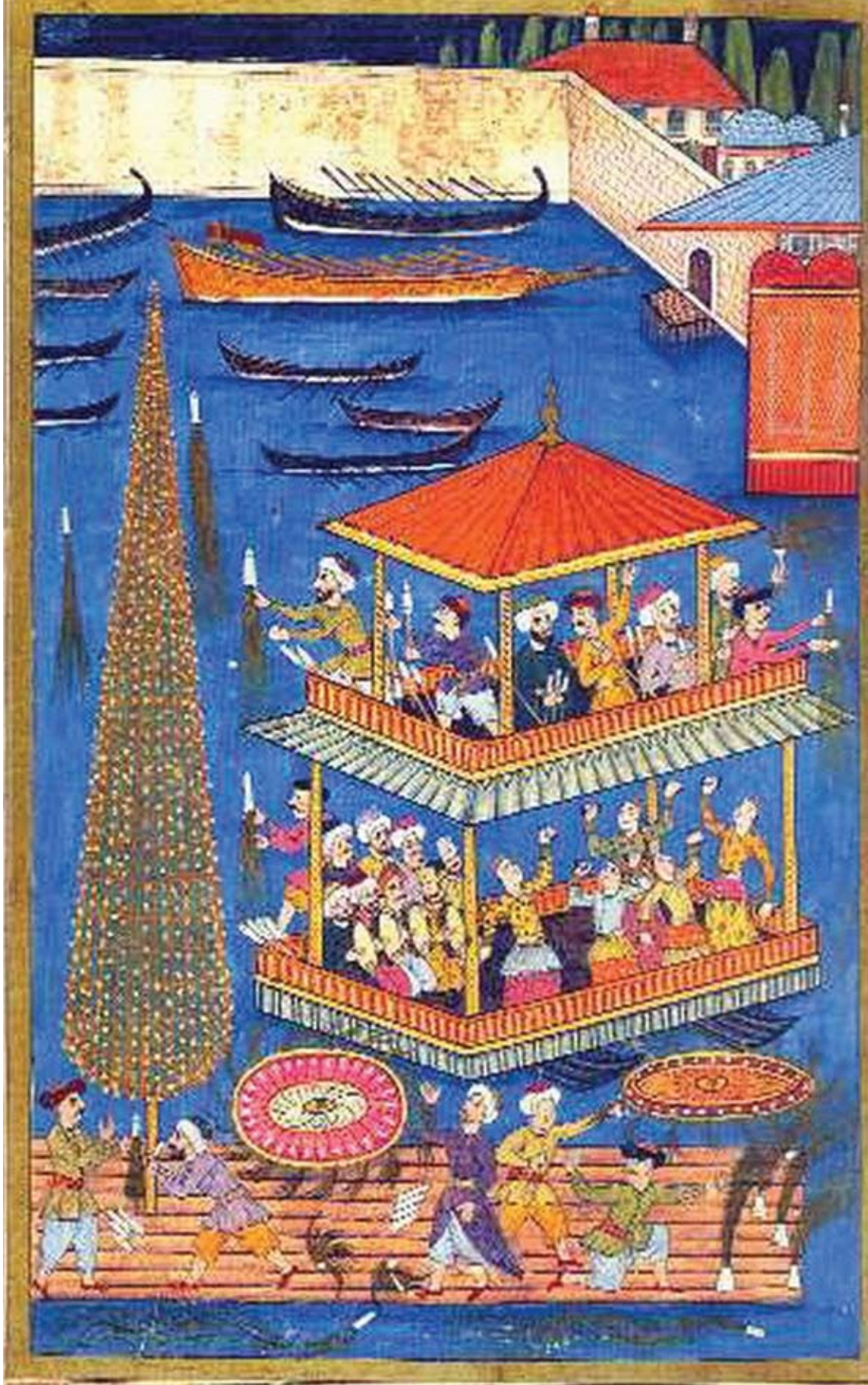
Yayıncım ve bende'niz zat'ınıza yazdık, epeyce zamandır Seyahatnamenizi okumakta, fikirlenmekte, hayale ve düşü dalmakta idik. Öyle ki, siz evden kaçıp Bursa'ya seyr-ü sefer ettiğinizde bile bunca düşünmemişsinizdir. Yallah demiş arkadaşınız, hane halkına hu demeye gerek görmeden,

kaçak gitmişsiniz. Şehr-i İstanbul zaten gezilip durur imiş. Dünyanın en delice akıllı kararını almış, yollara düşmüşsünüz. O zamanda kendini yollara vurmak böyle olmayabilirdi... Yeniçeri olurdunuz, bilgin olurdunuz, hafız imişsiniz, hac yollarına revan olurdunuz, nakkaşlık ve musikişinaslık yönünüzle iş tutardınız... Baba malı hani yanıp zatınızın sonradan onarttığı Unkapanı'ndaki yüz dükkânı kiraya verip, ense yapabiliydiniz. Dedeniz, ki kendileri Fatih'in sancaktarı imiş, gazilik bedeli diye verilip vakfettiği bu yüz dükkânı elbet soyunun güvencesi olarak bırakmış, geçim sıkıntınız olmamış şükür... Öyle eski bir soyun öyle esaslı kişizadelerindensiniz ki, bu mümkün değil zaten...

Her ne kadar İslam ülkesi kadınlarıyla kefere kadınları farklı gözlükler takıp seyirlemiş ve farklı kayıtlar düşmüş iseniz de, bizim kadınlardan iki çizgi dışı hatun olarak, sizi son aylarda pek andık, pek güldürdünüz bizi Allah-ü Teala cennetinde güldürsün sizi de ve pek de özledik. Osmanlı torunu olan ülkemiz erkeklerinin hal-i pür melalini düşündük, size de malum olsa idi de bir yorumcuk attırırseydiniz acep

nasıl attırırđınız diye?... Hatta dünya nam o büyük mavi topun üstündeki keferesiyle İslamıyla ve öteki cümlesiyle koca jetlerle, ışık hızlı kapsüllerle dünyanın ve uzayın tozunu attırđını bu fakir size anlatabilseydi...

Efendim? Haa, olabilse de siz bize galaksiyi gezerken gördüklerinizi aktarabilseydiniz demek, haklısınız, karşılıklı susuşalım iyisi mi... Buradan verecek haberler sizi şaşırtır sizden gelecekler bizi del'eyler, bilmek en iyisi... Hammer'in himmetiyle Evliya'mız iki asır uyuduğu kozasından çıkınca bi de ne görsün? İstambul ve Anadolu nam yeni ve konsantre memleket bu hallerdedir, esasen fena haller de değildir, ancak at sırtında keferesi diyara konup kaleler yakmıyoruz, dünyanın dört bi yanına at topuklayıp yani dev uçaklara atlayıp gidip iş kurup geliyoruz ama yedekte gene tarhana, tulum peyniri var. Pastırma, bal var... Kahvenin envai türedi, hem üstadım niye kahve sevmediniz siz? Leb-i dilberin yanında kahvenin sözü mü olur haklısınız ama hiç olmadı meşhur cilveli kahvenin tadına baka ve aktara idiniz. Burda millet birbirine girdi sonunda şehir-i Manisa aldı patenti üstüne acıbadem tozu konulan bu kahve aldı başını yürüdü gitti, şan verdi memlekete. Karga kavunu dediğiniz gebere de Kapari olarak şanımıza şan katmada. O nasıl seyahatname öyle, dudak uçuklatıyor... YKY çevirmese zor varırdık tadına, o da ayrı. Dünya bir demirden leblebi azizim, hayat uzadı, diyet geldi kendini dayattı. Rejim yapıyor insanlar, ölümüne, bende'niz ara rejimciyim. Rahmetli Dağlarca ki şair-i azam idi kendileri, yakında geçti sizin aleme, "Kendi rızanla yap şu rejimi, yoksa doktor (hekim demek oluyor) kılıcıyla yapacaksın nasılsa, yiğitlik sende kalsın" duymazdan geldim, bu kitap baskıya girsin keklik kebapı yapıcım. Canınıza rahmet için. Her şeyi yapıp duruyoruz zaten, Büryan ve balık kavurması da sırasını beklesin. Ah ne vardı çay kahve tiryakisi de olaydınız, onca asır geriden bize kahveli havadisler de vere idiniz...

Verdikleriniz, gezip gördükleriniz, yazıp ilettikleriniz, uçup konduklarınız/konamadıklarınız yeter...

Not: Dilbaz Evliya'nın Bin bir Diyar Sofrası. Oğlak Yayıncılık'tan çıktı.

Görsel Kaynak: harita, gravür ve sokak satıcıları resimleri Edmondo de Amicis'in Constantinople Librairie Hachette 1883 (Yapı Kredi Sermet Çifter Kitaplığı) ve Voyage Pittoresque de Constantinople et Des Rives du Bosphore 1819 (Yapı Kredi Sermet Çifter Kitaplığı) dan alınmıştır.

**Sevgi ve inatla oluşturmuş iki arşiv:
ÇİZGİ ROMANLAR,
ESKİ FİLMLER...**

Yazı ve Fotoğraf: BERAT ALANYALI

"Çocukluğumda, Zeytinburnu'nda bir Tatar Kemalçin vardı, kahveci. Kaç mahalle öteden sırf onun çayını içmeye gelirdi insanlar. Öyle iyi yapardı çayı." Susup çayından bir yudum alıyor. Gözleri kitap yığınlarında gezinirken sürdürüyor sözünü: "İşte buraya da çizgi roman almaya geliyorlar Ankara'dan, Bolu'dan, Antalya'dan..."

Türkiye'de çizgi roman sahafılığı işini ilk başlatan Hasan Kabakçı'nın, Kadıköy Postanesi'ne komşu mekânında söyleşiyoruz. Nereye baksam *Teksas*, *Tommiks*, *Kaptan Swing*, *Zagor*, *Red Kid*, *Ten*

Teksas'ın ilk sayısı

Ten ve daha niceleri... Çocukluğumun çizgi kahramanları sıra sıra raflara dizilmiş, yeni

sahiplerini –daha doğrusu eski meraklılarını– bekliyor. Dile kolay, eskisiyle yenisiyle, neredeyse 10 bin ciltlik bir çizgi roman külliyyatı var burada.

İşin içinde "*Teksas-Tommiks*" sevgisi var, olmasına; fakat bu boyutlara varması, bir inat yüzünden... Çok eskilere gidiyor, hikâyenin başlangıcı. Ta, 1950'li yılların İstanbul'una. Yazlık sinema önlerinde çizgi roman satan bir çocuğun acı-tatlı, uzun macerası bu.

1951'de, Samatya'da doğuyor Hasan Bey. İki kızın ardından gelen tek oğul. Alagöz ailesiyle paylaştıkları iki katlı ahşap evin bahçesinde, Selçuk ve Rana

kanlılık, askerlik, evlilik, üç çocuk derken, çizgi romanları unutup gitmiş. Fakat şu çocukluk arkadaşı var ya... Hani ilk çizgi roman aşkını aşıl原因an Mümin... İşte o arkadaşlık, unutulmamış ve bugünkü Çizgi Sahaf'ın ilk tuğlasını koymuş. "Yıl 1986, 45 yaşındayım. Bir gün Mümin'lerin evine gittik ailece. Çok güzel resim yapardı arkadaşım. Bana bir resim gösterdi: A4 kâğıda bir Teksas sayfası çizmiş. O an bir nostalji uyandı bende. Orijinalini

sen de oku" diyerek bir kitap fırlatıyor. "Gördüğüm ilk Tommiks'ti bu. Yıl 1957. Hemen okuyup bitirdim, çok hoşuma gitti. Sonra yenilerinin peşine düştüm. Öyle ki, ben bu Teksas-Tommiks yüzünden ilkokul dördte sınıfta kaldım. Okuduklarımızı arkadaşlarla değiş tokuş ederdik. İşi bitenleri yazlık sinema önlerinde satardık. Çok yazlık sinema vardı o zamanlar. Sadece Zeytinburnu'nda yirmiye yakın sinema vardı. Durmadan filmlere gider, eve geç kalırdık. Az mı dayak yedim babamdan... İşte bu sevgi ve merak, o günlerden. Fakat biriktirme işi sonradan başladı."

Hasan Bey, ilkokuldan sonra okuyamamış. Babasının başka bir evlilik için kendilerini terk etmesiyle, hasta annesinin ve iki ablasının geçimini yüklenmiş. Evin tek erkeği olarak 12 yaşından itibaren çeşitli işlerde çalışmış. Tıpkı bir Kemalettin Tuğcu kahramanı gibi; yoksulluk, mücadele, "hayatım film olur" dedirtecek bir hayat... Deli-

kardeşlerle oyunlar, oyuncaklar paylaşıyor. Daha ilkokula başlamadan okumayı söküyor, ablasının alfabelerine bakarak. Zeytinburnu'na taşınıyorlar. İlkokul ikinci sınıftayken, bir gün arkadaşı Mümin, bitişik bahçeden kendisine "Ben bitirdim,

görmek istedim. Birtürlü çıkarıp göstermedi kitabı. İnat ettim, her yerde çizgi roman aramaya başladım. Çocukluk damarım kabardı. Bulduka daha eski sayıları da bulmak istedim. Takım yapayım, seriyi tamamlayayım derken, eski hastalık nüksetti. Bazı insanlarda nüksediyor, biliyorum.”

Hasan Beyle söyleşirken, dükkâna müdavimler gelip gidiyor. Karısının koluna girmiş, çocuğunun elinden tutmuş bir baba, okuduğu *Zagor*'ları, yenileriyle takas ediyor. Yaşı altmışa doğrulmuş bir bey, neredeyse ezberlediği rafların önünde *Kinova*'ları karıştırıyor. Bir diğeri büyük bir torbayla gelip dışarıda

satmak için cilt cilt kitap alıyor. Giderek yaşlanan ve eksilen müdavimleri anıyor Hasan Bey. Elindeki fotoğrafta rahmetle andığı sinema kurdu Turan Çivicioğlu, çizer Bedri Koraman, nice eski dostlar...

Hasan Bey'e göre, çizgi roman müptelalarının en genci, bugün 30 yaşında. "1970'te televizyonun başlamasıyla beraber, çizgi roman okuru yarıya düştü. 1970-1980 doğumular, hâlâ gelip çizgi roman soruyorlar. Fakat bugün 20-25 yaşında olanlar, ilgi göstermiyorlar. Bir gün internet salonuna girdim, bütün çocuklar kulaklıkları takmış, ekranlara kilitlenmişler. Onlar, playstation çocuğu."

Biz konuşurken, karşındaki bilgisayar ekranından, sürekli slaytlar geçiyor. Çizgi roman kapakları, eski film afişleri, yerli-yabancı eski aktrist ve aktörlerin fotoğrafları... En çok da Hedy Lamarr. *Samson ve Delilah*, *Ecstasy*... Hasan Bey, bir çırpıda özetleyiveriyor 1914 doğumlu Lamarr'ın biyografisini ve filmografisini; öyle hayran... Raflardan birinde, üzerine 8 mm film sarılı bir sinema makinesi duruyor. "The Sound of Music" diyor, Hasan Bey. Bizde *Neşeli Günler* adıyla gösterilen müzikal film. Elinde kalan tek 8 mm film, bu. "Bakın, perdemiz hâlâ burada. Eskiden bunu açar, her gün bir film izlerdik" diyor. Bu alışkanlığı sürdürüyor ama artık DVD'ye dönmüş. "Film arşivimi evde tutuyorum. Koleksiyonumun en eski parçası 1898 yapımı bir sessiz film. Sonra, 1903 yapımı "Great Train Robbery" adlı bir western. Hedy Lamarr, otuz film yapmış, yirmi altısı bende var; ama dört tanesine ulaşamadım." Elindeki filmlerin afişlerinden veya DVD kapaklarından fotokopiler alarak oluşturduğu dosyalara bakıyoruz; aşağı yukarı 5 bin parçalık bir arşiv

En çok da Hedy Lamarr. *Samson ve Delilah*, *Ecstasy*... Hasan Bey, bir çırpıda özetleyiveriyor 1914 doğumlu Lamarr'ın biyografisini ve filmografisini; öyle hayran...

Raflardan birinde, üzerine 8 mm film sarılı bir sinema makinesi duruyor. "The Sound of Music" diyor, Hasan Bey. Bizde *Neşeli Günler* adıyla gösterilen müzikal film. Elinde kalan tek 8 mm film, bu. "Bakın, perdemiz hâlâ burada. Eskiden bunu açar, her gün bir film izlerdik" diyor. Bu alışkanlığı sürdürüyor ama artık DVD'ye dönmüş. "Film arşivimi evde tutuyorum. Koleksiyonumun en eski parçası 1898 yapımı bir sessiz film. Sonra, 1903 yapımı "Great Train Robbery" adlı bir western. Hedy Lamarr, otuz film yapmış, yirmi altısı bende var; ama dört tanesine ulaşamadım." Elindeki filmlerin afişlerinden veya DVD kapaklarından fotokopiler alarak oluşturduğu dosyalara bakıyoruz; aşağı yukarı 5 bin parçalık bir arşiv

bu. "1980 sonrası filmlerin arşivimde yeri yok. Çünkü son dönem filmler, çok karışık çekiliyor, hızlı hızlı, karanlık sahneler, şiddet var, kan var. Bence 50'li 60'lı yıllar, sinemanın en cafcıflı dönemi. Eski filmlerin sadeliği, anlaşılabilirliği... Her şeyi anlıyorsun. Kan yok. Mesela kovboy filminde silahlar patlar, ama bir damla kan göremezsin. Şimdi dehşet çok. Son dönemde bir Titanic, bir Braveheart'ı sayabilirim iyi film olarak. Bir de 76'da Baba filmleri serisi vardı. Artık hiç sinemaya gitmiyorum. Gör gör dediler, Avatar'a bile gitmedim."

Hasan Beyin en sevdiği filmler arasında, Ben Hur (William Wyler, 1959) ve On Emir (Cecil B. DeMille, 1956) başta geliyor. "Tek tük" beğendiği yeni yönetmenler arasında da James Cameron ve Stephen Spielberg'i sayıyor. Peki, durmadan aynı filmleri izlemekten bıkmıyor mu? "Bıkkılacak gibi değil" diyor, "Ben ömrüm yetmeyecek diye korkuyorum." Öyle ya, çizgi romanların yanında filmleri de biriktirmeye, çocukluğunun filmlerini özlediği için başlamış biri o.

1987'de, biriktirdiği çizgi romanlarla ilk sahaf dükkânını Beyazıt'ta açmış, Hasan Bey. İlk kez 1951 yılında Kral Neşriyat Yurdu tarafından yayımlanan Pekos Bill sayesinde İtalyan kökenli çizgi romanla tanışan Türkiye, 1956 yılında Ceylan Yayınları'nca yayımlanan Teksas ve Tommiks serileriyle bu tarza iyice ısınmış. Peş peşe yayınevleri kurulmuş, çeşit çoğalmış. Fakat sosyal değişkenlerin etkisiyle düşüşe geçen grafik, öyle bir gün geliyor ki, sıfırlanmış. 1991 yılında, sektörde çizgi roman yayımlayan tek firma olan Tay Yayınları da kapanmış. 1991-1996 yılları arasında Türkiye'de tek çizgi roman basılmamış. "Eldeki çizgi romanlar kıymete binmişti. Düşünün, 91'de Alaska'yı 3 liradan satıyorduk. Bugün de 3 liradan satıyoruz..."

Ancak durgunluk beş yıldan çok sürmeyecek, belki de bu kadere değiştiren, Hasan Kabakçı olacaktı: "Ege Görgün adlı, gazetecilik okuyan bir müşterim vardı. Arada sohbet ederdik. Bir gün mezun olduğunu ve Milliyet gazetesinde işe başladığını söyledi. Aman, dedim, eskiden gazeteler çizgi roman verirdi. Söylesene editörüne, çizgi roman ölmesin, sizin gazete yapsın şu işi... Bir aya kalmadı, AD Yayıncılık'tan dergi çıktı! Ege Görgün, dizi editörüydü. Yeniden çizgi romana kavuştuk."

2000 yılında Beyazıt'tan Kadıköy'e taşınan bu dükkânda, çizgiyle üretilen her şey mevcut. İlkokulda sınıf duvarlarını süsleyen mevsim tablolarından alfabelere, okuma kitaplarına; çocukluğunu özleyen kuşak için çok şey var burada.

Son olarak, tüm görsel arşiviyle katkıda bulunduğu bir kitaba bakıyoruz: Haşim Öz'ün derlediği "Bu Macera Bitmez." Meraklısına duyurulur: EsseGesse'nin tüm hikayesi, bu kitapta! İtalyan EsseGesse stüdyosu, Teksas, Tommiks, Kaptan Swing serilerinin yaratıcısı. İsmi kurucuları olan üç çizerin soyadlarından almış: Giovanni Sinchetto, Dario Guzzon ve Pietro Sartoris (S.G.S. İtalyanca okunuşuyla, EsseGesse).

Hasan Beyden öğrendiğim kadarıyla, bugün, Red Kid'ler, Ten Ten'ler, büyük yayınevlerinin şemsiyesi altında. Teksas, Tommiks, Kaptan Swing serilerinin yayımcısı HOZ Comics, ayakta durmaya çalışıyor. Bugün edebiyat klasikleri bile güçlü yayınevlerince, çizgi romana taşınıyor. Okuyan bir daha okusun, okumayan nihayet okusun, diye...

Acaba kalıcı olacaklar mı? Hangisi kazanacak? Çizgide klasik olan mı, klasik sözelden çizgiye taşınan mı?

Öyle görünüyor ki, çizgi roman müptelalarının nüfus kâğıtları iyice eskiyene kadar, bu işte eklemek var. Var ki, Hasan Beyin başlattığı "çizgi sahıflık" epeyce yaygınlaşmış. Ama bu kuşak yerini 80 sonrası doğanlara bıraktığında, tam yeri geldiği halde "Hay, bin kunduz!" hayıflanmasını korkarım kimseler anlamayacak.

İlginç Notlar:

Tommiks'in esas adı, Capitan Miki. Tommiks, serinin sadece Türkiye'deki adı ve kapak çizeri Samim Utkun tarafından verilmiş. Bu isim, aslında sessiz film döneminden başlayarak 336 filmde oynayan bir aktörün adı. İlk kovboy prototipini oluşturduğu söylenen, 1880 doğumlu Thomas Edwin Mix, Miki'nin tipi için de esin kaynağı olmuş ve bir dönem Türkiye'de de meşhurlmuş.

Sinemadan ünlülerin çizgi romana taşınması, o dönem İtalyan çizerlerin başvurdukları bir yöntemmiş. Bazı kaynaklar, Miki karakteri için Anthony Perkins'ten esinlendiğini yazıyor. Fakat serinin başlangıç yılı 1951 olduğuna ve Perkins'in 1956'da parladığına bakılırsa, bir üst madde, daha doğru görünüyor. Konyakçı karakteri için Walter Brennan'dan Doktor Salasso içinse "Stagecoach" filmindeki Thomas Mitchel'in oynadığı alkolik doktordan esinlenilmiş.

Çizer Samim Utkun, Teksas'ın da isim babası olmuş. Esas adı "Il Grande Blek" (Koca Blek) olan serinin, Teksas'la hiçbir ilgisi yok. Olay, Kuzey Amerika'da New England bölgesinde geçiyor. İngiltere'ye ait kolonilerin bağımsızlık savaşı vererek Amerika Birleşik Devletleri'ni kurmasını konu alan serinin bazı bölümlerinde George Washington ve Benjamin Franklin de "rol" almış. 1954 yılında doğan Çelik Blek karakteri, Fenimore Cooper'ın *Mohikanların Sonuncusu* adlı romandan esinlenilerek yaratılmış.

Erdoğan Egeli'ye ait Ceylan Yayınları bünyesinde yayımlanan çizgi romanları, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve İngilizce dillerine hakim Münir Hayri Egeli tercüme edermiş. O sıra yayınevinde çalışan ve Topuz çizgi karakterinin yaratıcısı çizer Vehip Sinan'dan bir gün ricacı olmuş: "Evladım çeviriye vakit bulamadım. Sen önceki sayıları biliyorsun. Resimlere bak, balonlarını tercümesiz yazıver." Vehip Sinan, çaresiz, yaratıcılığını kullanmış. "Teksas ve Tommiks'in iki sayısını olduğu gibi ben yazdım" diye anlatıyor, anılarında.

Çizgi romanların balonları el ile yazıldığı için, vaktiyle yazısı güzel olan pek çok gence öğrenci

harçlığı sağlamış bu iş. Gençliğinde bu işi yapanlar arasında, ne doktorlar, ne mühendisler; kimler var kimler... Onun da izini siz sürün, olmaz mı?

Ruhlara Gıda, Hastalara Şifa: Müzik terapi, Rahmi Oruç Güvenç ve TÜMATA

Yazı: ŞULE GÖNÜLSÜZ
Fotoğraf: TÜMATA

Sahnede Kırgız başlığı, kaftanı ve kopuzuyla bir adam oturuyor, yanında da yine otantik kıyafetlerle başka çalgıcılar hep birlikte bir müzik çalmaya başlıyorlar. Yerde bakır bir bakraç içindeki suyu iki tasla sırayla doldurup boşaltan bir

hanım. Hemen yanında dört kişi sert bir minder üzerine uzanmış, gözleri kapalı. Müziğe bir şarkı ve su sesi eşlik ediyor. Bulunan ortamda ışık azaltılmış. Sahnenin karşısında ise onlarca kişi sandalyeye oturmuş, gözleri kapalı bu sesleri dinliyor. Müzik bitince kopuzlu adam oradakilere müzik dinlerken hayallerinde canlanan görüntüleri sayacağını, bunlar içinden gördükleri

varsa el kaldırmalarını söyler. Saymaya başlar: dağ-tepe, ağaç-orman, her türlü su ailesi, at ve atlı, kervan, tünel veya mağara, ateş, dans eden insanlar, gökyüzü-ay-güneş-yıldızlar... Her birine çok sayıda el kalkar. Soruları soran kişinin yüzünde aldığı sonuçlardan memnun bir ifade var. Bu kişi Yrd. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç; kendini Türk müziğini araştırmaya ve müzikle tedaviye

adamış bir etnomüzikolog, müzik terapist ve psikolog.

Rahmi Oruç Güvenç, eşi ergoterapist ve müzik terapist Azize Andrea Güvenç, ağabeyi Yaşar Güvenç ve diğer Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Grubu (TÜMATA) üyeleriyle birlikte yıllardır konserler, seminerler ve çeşitli etkinliklerle müzikle tedaviyi tanıtmaya çalışıyorlar ve müzik yoluyla hastalara şifa veriyorlar. Geçmiş binlerce yıl önceye dayanan eski tedavi tekniklerini günümüzde uyguluyorlar.

Rahmi Oruç Güvenç

1948'de Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinde dünyaya gelir. Ailesi Kırgız ve Kazan Türklerinden olan Güvenç o yörelerin müziklerine aşina büyür. Ortaokuldaki müzik öğretmeni Fethi Bey'den

keman dersleri alır. Tavşanlı'da Türk Musikisi Derneği'nin kurulmasıyla orada müzik çalışmalarına katılır. Daha sonra ud, rebab, ney ve tanbur gibi çeşitli enstrümanlarla tanışır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okurken üniversitenin korosuna girer. 1970'lerin başında Anadolu ezgilerini modern formlarda yorumlayan Dönüşüm grubuna katılır. Güvenç'in Halit Kakinç ve Muhtar Turan'la birlikte çıkardıkları plak "Seyid Osman" liste başı olur.

Mezuniyetin ardından Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği'nde Prof. Dr. Ayhan Songar'ın yanında müzikle tedavi üzerine klinik psikoloji doktorasını tamamlar. Aynı fakülte de Türk Musikisini Araştırma ve Uygulama Merkezi'ni kuran Oruç Güvenç, karşılaştırmalı müzik/etno-mü-

zikoloji konusunda yardımcı doçentliğe yükselir. Akademik hayatına Marmara Üniversitesi'nde devam eder. Burada Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Birimi'nde öğretim üyesi olur ve 2008'de emekli olana kadar bu görevde kalır. Bugün TÜMATA grubuyla çalışmalarına, eğitime ve öğrenci yetiştirmeye devam etmektedir.

Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Grubu (TÜMATA)

1976'da Türk musikisini araştırmak ve tanıtmak amacıyla Yrd. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç tarafından kurulmuştur. Grubun başlıca konuları arasında Türk musikisinin günümüze ulaşabilmiş repertuar, icra şekilleri, enstrümanları, dansları, kıyafet ve dekorları, sosyo-kültürel ve

psikolojik kaynakları, modern tıpta yeniden keşfedilen müzik ve hareket terapisi sayılabilir. Sayıları otuzu bulan TÛMATA üyeleri çalışmalarını sadece Türkiye’de değil, Avusturya, İspanya, Almanya, İtalya ve İsviçre’deki toplam 11 şehirde açılan kurslar ve müzik terapist yetiştiren okullarda sürdürüyor.

Türk müziğine etnomüzikoloji ve tıp açısından bakan TÛMATA, Oruç Güvenç’in yönetiminde Türk musikisi ve enstrümanlarının tedavi değeri üzerine araştırmalar yapmakta, konu ile ilgili konserler, seminerler ve etkinlikler düzenlemekte, çeşitli festivallere katılmaktadır. Örneğin 16 yıldır düzenlenmekte olan “Sufi Tur” TÛMATA’nın önemli etkinliklerinden biridir. Bu gezilerde Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli, Hacı Bayram-ı Veli, Emir Sultan gibi büyük sufilerin ebedi istirahatgâhları ziyaret edilir, onları manevi makamlarında anarak samimi duygular geliştirmek amaçlanır. Her yıl çok sayıda yerli ve yabancı katılımcıyla gerçekleşen Sufi Tur’da çeşitli konserler ve konferanslar da verilir.

Bir diğer etkinlik de 1993’te başlatılan ve bugüne kadar altı kez gerçekleştirilen Dostluk köprüleri projesidir. Türkiye’de İstanbul, Ankara ve Nevşehir, Avrupa’da ise Zürih, Basel, Münih, Essen, Hamburg, Salzburg, Viyana gibi birçok kentte belli tarihler arasında bu

proje kapsamında çeşitli konserler verilmiş ve dans gösterileri yapılmıştır. İstanbul ve Essen'in (Ruhr, Almanya) 2010 Avrupa kültür başkenti ilan edilmeleri sebebiyle Kasım 2010'da bir "Dostluk Köprüsü" kuruldu ve İstanbul'da TUMATA, Essen'de Passelände grubu bir dizi konser verdi.

TUMATA'nın İstanbul Sultanahmet'teki merkezi otantik kıyafetler, dekorlar ve müzik aletleriyle bir müze görünümündedir. Türk dünyasına ait 300'den fazla müzik aleti sergilenmekte, rebab, çeng ve ney gibi bazı enstrümanlar için çeşitli dönemlerde kurslar düzenlenir. Konser ve seminerlerde kullanılan enstrümanlar şunlardır: Rebab, ney, ud-kopuz, tanbur, çeng, kanun, saz-bağlama-cura, dombra (dutar), kılkopuz, rübab (koçkarca), tar, miskal, gubuz (şan kopuz), balaban (mey), kabak kemane (gıçek, kemençe), kaval, koray, sıbzıgı, mazhar (bendir), kudüm, halile, murinhur, nefir, çetigen (yatugan).

Araştırmalara göre Türk müziğinde 400'ün üzerinde makam bulunuyor. Yrd. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç ve TUMATA bunların iyileştirici gücü olduğunu bilimsel olarak kanıtlamak amacıyla çalışmalarını sürdürüyor. Bu makamlardan 26'sını CD ve kaset haline getirerek kendilerine ulaşmak isteyenlerin hizmetine sunuyorlar.

TUMATA Türkiye'de ve Avrupa'da birçok üniversite ve sağlık kurumuyla ortak projeler yapmakta. Klinik çalışmalara 1993'te başlanmış. Engelliler konusundaki çalışmalar 1993'ten bu yana devam ediyor. 2000'den beri kardiyoloji, 2001'den beri de onkoloji üzerine çalışmalar sürdürülmekte. TUMATA'nın geriatri ve immünoloji projeleri de var. 2007'de Ankara Gazi Üniversitesi Algoloji (Ağrı) Bölümü'nde gerçekleşen müzik terapi seansıyla Türk müziğinin ağır ağırlı hastalarda stres hormonunu yüzde 40 oranında düşürdüğü saptanmış. Viyana'da Meidling Rehabilitasyon Merkezi'nde gerçekleştirilen nöroloji çalışmasında da önemli sonuçlar elde edilmiş: komada bulunan hastalara Türk musikisi makamları dinletilerek terapi yapılmış ve birçok hastanın komadan çıktıkları gözlenmiş.

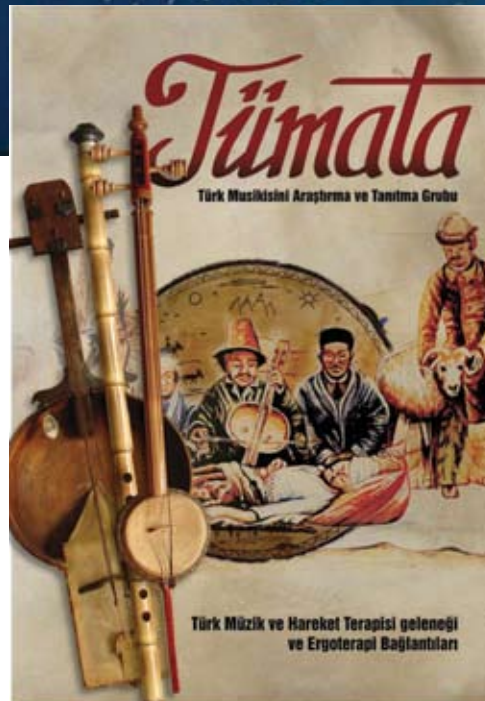
Müzik ve Hareket Terapisi

Dünyanın belki de en eski tedavi yöntemlerinden biri olan müzik ve hareket terapisi binlerce yıldır Orta Asya ve Anadolu'da hastalara şifa veriyor. Terapi seansı iki şekilde yapılır: pasif (receptiv) ve aktif müzik terapi. Pasif terapide hasta oturarak veya yatarak dinlenme pozisyonu alır, kendisine kılkopuz, ney, rebab, dombra, çeng gibi enstrümanlar ve su sesi eşliğinde rahatlatıcı bir müzik çalınır. Aktif müzik terapide ise hastalara Baksı dansı ile çeşitli sufi dansları (semah ve sema) yapılır.

Kam ve Baksı adı verilen Orta Asyalı sağaltıcıların, müzik ve dansı hasta tedavisi için kullandıkları bilinmektedir. Bu tedaviler müzik ve dansın yardımıyla trans haline geçer, bu sırada elde ettikleri bilgileri, sezgileri ile algılar ve hastaya uygularlarmış. Bugün de Orta Asya'da Kazakistan, Kırgızistan, Altay, Moğolistan ve Sibiry'a'nın bazı bölgelerinde Baksı dansı ile terapiye devam edilmektedir.

Önceleri müzik ve hareket terapisinde sadece pentatonik (beş sesli) müzik formu kullanılırken, yaklaşık bin yıl önce Horasan ve Uygur bölgelerinde (Türkmenistan, Özbekistan, Afganistan,

Kazakistan, İran) makam müzik (yedi sesli) sistemiyle, makamla tedavi geleneği başlamıştır. Selçuklu ve Osmanlı döneminde bu gelişerek devam etmiştir.

Farabi, Ebu Bekir Razi, İbn-i Sina, Hasan Şuuri gibi İslam bilginleri ve filozofları müziğin tedavi gücüne dikkat çekerek konu ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmışlar, Türk müziği makamlarının icra zamanlarına, insan karakterine ve organlarına ait etkilerini eserlerinde yazmışlardır. Örneğin ünlü hekim Şuuri, "Tadil-i Emzice" adlı eserinde hangi müzik makamının hangi vakitte etkili olduğunu belirtmektedir. Şuuri'ye göre:

Rast ve Rehavi makamları: Seher zamanları etkilidir.

Hüseyini makamı: Sabahleyin etkilidir.

Irak makamı: Kuşlukta etkilidir.

Nihavend makamı: Öğleyin etkilidir.

Hicaz makamı: İki ezan arası etkilidir.

Buselik makamı: İkinci zamanı etkilidir.

Uşşak makamı: Gün batarken etkilidir.

Zengüle makamı: Guruptan sonra etkilidir.

Muhalif makamları: Yatsıdan sonra etkilidir.

Rast makamı: Gece yarısı etkilidir.

Zirefkend makamı: Gece yarısından sonra etkilidir.

Büyük İslam bilgini Farabi (870-950) de makamların insan ruh sağlığı üzerindeki etkilerini şöyle sıralar:

Rast makamı: İnsana neşe ve huzur verir.

Rehavi makamı: İnsana sonsuzluk fikri verir.

Küçük makamı: İnsana duyarlılık verir.

Büzürk makamı: İnsana çekinme ve sakinme duygusu verir.

İsfahan makamı: İnsana hareket kabiliyeti ve güven hissi verir.

Neva makamı: İnsana lezzet ve ferahlık verir.

Uşşak makamı: İnsana gülme verir.

Zirgüle makamı: İnsana uyku verir.

Saba makamı: İnsana cesaret ve kuvvet verir.

Buselik makamı: İnsana kuvvet verir.

Hüseyni makamı: İnsana sükûnet ve rahatlık verir.

Hicaz makamı: İnsana alçak gönüllülük verir.

Selçuklu Sultanı Nureddin Zengi'nin Şam'da yaptırdığı hastanede hastaların tedavisinde müzik kullanılmıştır. Osmanlı döneminde Amasya, Sivas, Kayseri, Manisa, Bursa Yıldırım, İstanbul Fatih külliyyelerinde ve Edirne şifahanelerinde müzik terapi uygulanmıştır. Edirne'de 1488'de II. Beyazıt tarafından Tunca Nehri kıyısında yaptırılan Darüşşifa'da (bugün Sağlık Müzesi olarak hizmet vermektedir) özellikle ruhsal hastalıkların tedavisinde müzik terapi kullanılmıştır. 1682'de Darüşşifa'yı ziyaret eden Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde şöyle yazar: "Merhum ve Mağfur Bayezid Veli Hazretleri Vakfiyesinde, hastalara deva, dertlere şifa, divanelerin ruhuna gıda ve defî seva olmak üzere 10 adet hanende ve sazende gulan tayin etmiş ki, üçü hanende, biri neyzen, biri kemançı, biri musikâr, biri santurcu, biri çengi, biri çenk santurcu, biri udcu olup, haftada üç kez gelerek hastalara ve delilere musiki faslı ederler. Allahın emriyle, nivesi saz sesinden hoşlanır ve rahat ederler. Doğrusu musiki ilminde neva, rast, düğah, segah, çarğah, suzinak makamları onlara mahsustur. Ama zengüle makamı ile buselik makamında rast karar kılrsa insana hayat verir. Bütün saz ve makamlarda ruha gıda vardır..."

19. yüzyılda yazılmış bir kitap olan "Haşim Bey Mecmuası"nda Türk musiki makamlarının organlarla, günün saatleriyle ilişkisi, hangi günlerde etkili olduğu ve hangi rahatsızlıklara iyi geldiği ve diğer özellikleri ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Aşağıdaki rast makamıyla ilgili bölüm TUMATA'nın web sitesinden alınmıştır:

"RAST MAKAMI: Koç Burcu Ateş tabiatlı, kuru-sıcak tabiatlı makam. Gece yarısı ve seher zamanları etkilidir. Soğuk organlar olan kemik, beyin ve yağlara etkilidir. Fazla uyumayı engeller. Düşük nabzın yükselmesine yardımcı olur. Özellikle çocuk bünyesinde nem hakim olduğu için, bu sebeple oluşan dengesizlikleri düzeltir. Akıl hastalıklarına iyidir. Sarı safra bağlantılıdır. Erkek karakter gösterir. Gündüzleri ve özellikle salı günleri etkisi fazladır. Oğlak burcu ve su ile ilişkilidir. Tedavi değeri yüksek olan dört esas makamdan birisidir. Sefa, neşe, iç huzuru ve rahatlık verir. Felç illetine devadır. Başa ve göze etkilidir. Kaslara tesiri vardır. En eski makamlardandır. Farsça "doğru" "dosdoğru" "sağ" ve "gerçek" demektir. Spazmı çözücü özelliği nedeniyle spastik ve otistik hastaların tedavisinde yararlıdır. Mars gezegeni ile bağlantılıdır."

Anadolu'da 150 yıl öncesine kadar aktif olarak kullanılan müzik ve hareket terapi Rahmi Oruç Güvenç ve çok az sayıdaki başka müzik terapist tarafından yeniden gündeme getirilmiştir. Bu tedavi yöntemleriyle kas ve eklem rahatsızlıkları, yorgunluk, huzursuzluk gibi hastalıkların yanı sıra çocuklarda öğrenme zorluğu, hiperaktivite ve otizmden geriatriye kadar çeşitli psikolojik ve fiziksel hastalıklarda olumlu değişimler ve iyileşmeler gözlenmektedir. Umarız bu alandaki çalışmalar önümüzdeki yıllarda daha çok ses getirir. Ruhumuzu ve bedenimizi müzikle besleriz.

TUMATA Merkez

Adres: Alemdar Cad. 18/3, Sultanahmet - İstanbul

Tel: 0212 526 90 31

Faks: 0212 514 40 47

e-mail: tumata@tumata.com

url: www.tumata.com

Ay Düşer Sulara;Sular Karışır Ağlara...

Teknelerin Tarihini Yazar

Marmara

Yazı: SEVDA KAYNAR

Ekmeğini denizden kazanmayanlar mavi sulara baktıklarında dev tankerleri, büyük gemileri, ülkeden ülkeye giden dev şilepleri görürler...

Onlar denizin asıl sahibi değillerdir oysa; denizin asıl sahipleri sularla gece gündüz haşır neşir, rüzgârlarla barışık, her dalgaya alışık, kendi kader ağlarını da denize atan, ekmeğini denizden çıkaran teknelerdir... Geceleri sakin sulara çakıp sönen yakamozlar gibi, denizlerin ateş böcekleridir tekneler... Gündüzleri de kocaman gemilere sanki meydan okur; gemiler geçer, gider; onlar misafirini uğurlamış ev sahibi gibi dümenlerini ya engine ya da kıyıya çevirirler... Öyle ya; deniz onlarıdır; emekler denize gider, ekmeğin denizden gelir.

Denizler de teknelerin bu yoldaşlığına, bu arkadaşlığına o denli alışmışlardır ki sanki her deniz kendi teknesini kendi yaratmıştır. Her deniz kendi teknesinin tarihini yazmıştır. Bu yazıda Araştırmacı Osman Kademoğlu'nun denizlerin Güzelleri dediği teknelerin Marmara denizini mekân edenlerinden söz edeceğiz... Deniz güzellerinin tarihine dalıp, bir eski zaman dalgıç gibi onların kim bilir hangi unutulmuş limanda kalan gövdelerine, Osman Kademoğlu'nun ve bu teknelere gönül veren diğer ustaların kılavuz kaptanlığında sıcak bir nostalji rüzgârı değıdireceğiz.

KANCABAŞ VE ALAMANA

"İstanbul'da Boğaziçi'nde ve Marmara'da kullanılan iki başı kanca gibi kıvrık ve sekiz çifteye kadar olan balıkçı kayıklarına KANCABAŞ denir. Bu kayıkların bir diğer adı da ALAMANA dır. Alamana kayıkların kışında ağ yığılan ve atılan geniş ve uzun güverte bulunur. Kayığın başında küçük bir güverte vardır. Ortada kürekçilerin oturduğu oturaklar yer alır. Alamanalar kalın kesitli, ve güçlü ahşapla yapıldıkları için oldukça ağır kayıklardır... İki, üç çifte başlı kancabaşların arkasında floral desenli, yaprak, dal oymalı, kuş ve balık kabartmalı aynalık tahtası bulunur. İki ve üç çifte küçük kancabaşlar, Boğaziçi'nde, Salacak, Üsküdar, Kuzguncuk, Kandilli, Kanlıca Beykoz, Ortaköy, Arnavutköy, Emirgan gibi kıyı köylerinde balıkçılığın yanı sıra gezinti amacıyla da kullanılmıştır..."

Kancabaşlar gerçekten deniz güzeli sıfatını hak edecek özenli ve süslü kayıklardır. Kancabaşın başındaki çarığı ve bordası genellikle omuzlara kadar, bazılarında ise boydan boya bir karış genişlikte ve kuşak halinde silme, oyma nakışlarla bezelidir. Baştan sona uzanan kuşak gövdeden başka bir renge boyalıdır. Örnek gövde beyaz ise işlemeli kısım siyah ve işlemler sarı, gövde beyaz, işlemeli kısım kırmızı, motifler siyah vs... renklerde olabilir.

"Balıkçı motorları yokken Alamanaların yelken taşıyanları da vardı. Ağın bir ucu karada, ağın kendisi kış üstünde bunu kıyıda açığa dolaştırıp tekrar kıyıya getiriyor ve bu şekilde kullanılıyordu. İki alamana birbirine bağlı olarak avlanmaya giderken viya denizlerinde veya boğaz akıntılarında, arkadan gelen kayığın, yakın takip teki öndeki kayığa güçlük vermemesi, ona bindirmemesi için düz gövdeli topuksu kürekle dümen tutularak gidilirdi. Ağ dökerken ve veya ağ toplarken yapılan manevralarda boyna ve pala denen bu kürekler kullanılırdı. Boynayı tutan gemiciye boynacı denirdi. Çok uzun boylu bir kayık olan Alamanın manevrası oldukça zahmetli olurdu. Alamana kayıklarda baştan birinci oturaktaki kürekçilere boynacı yamağı, baştan ikinci oturaktaki kürekçilere su mangası denirdi."

Kancabaş balıkçı kayıkları İstanbul, Boğaziçi, Adalar, Silivri, Tekirdağ, Mudanya, Gelibolu ve Çanakkale'ye kadar Marmara sahillerinde kullanılmış kayıklardır.

Kancabaş kayıklar İstanbul'da, Haliç Ayvansaray'da yapılırdı. Son dönemlerde en ünlü kancabaş ustaları Fazlı Hepişler ve Hürrem Altınbilek'ti.

Marmara'nın koynunda mavi bir tarih gibi süzülen bu kayıkları gelin bir de Remzi Cevahiroğlu ustadan dinleyelim:

"İki kancabaş alamana
Biri ala kayığı biri siya
Her biri sekiz çifte
Boğaz ağzında, avlanıyor birlikte.
Kancabaş ne kadar çok çifte ise
O kadar büyük olur.
Ağın yarısı birinin
Yarısı ötekinin kış üstünde durur.
Gözcü balığı gördüğü an
Balık ilerde der
Ve birbirine bağlı giden kayıklar
Başlarını çözer
İki kayık
Balığı ortaya alır
Mola der reis
Mola yapılır.
Artık kancabaşlar tarihe karıştı Bugün
bana deseler ki Bir kancabaş yap Şu
aynakış teknenin diyetini alırım Yalnız
şu başındaki çarığının Gül veya lale
desenli Bin çeşit oyması var Artık yok
kancabaşı yapacak Ne Ayvansaray Ne
de Fazlı ve Hürrem ustalar..."

Doktor Süleyman Dırvana'nın dilinde
de bir başkadır bu kancabaşlar:
"Efendim bizim Boğaziçi'ndeki Kıbrıs-
lı yalısının önünde, Kabaklı volisi diye
voli bir yer vardı. Sonra Küçüksu pla-
jı, sonra çekçek yeri olarak kullanıldı.
Orada benim çocukluğumda voli çevrilirdi.

...Yetmiş seksen kişi toplanırdı; bir panayır yeri haline gelirdi. Bilhassa
kışları. Yazın da çiroz için ağ atarlardı. Ama umumiyetle taze balık, us-
kumru, barbunya,kalkan, bir çevirişte bütün kancabaşı dolduracak kadar
balık çıkardı.

Dümbelekler, zurnalar çalaraktan ritmik şarkılarla

Hey di di yallah, hey Allah
Hey di di yallah, hey Allah

diye koro halinde bağırsaraktan sabahleyin erkenden başlarlardı.

...Balıklar çavalya denilen boy boy örme sepetlere doldurulurdu. Büyük
kısımları o kancabaş denilen daha ufak alamanalara yahut daha büyük alama-
nalara doldurulur ve balıkhaneye kabzımalla götürülürdü. Gayet pitoresk
bir manzaraydı. Kendim bile çocuk olarak kuşağıma ucu kurşunlu bir ip
bağlayıp balıkçılarla birlikte çekerdim..."

USKUMRU KIYAMETİ...

"Bu alamanalar gayet güzel teknelerdi. Vikinglerin teknelerine benzerlerdi.
Bütün bordası yaldızlı, boyalı, oyma işleme baştan kışa kadar...Orada bir
uskumru kıyameti kopardı. Uskumru yatağı vardı. Küçüksu sarayı, Küçük-
su deresi, ve güneyde Kıbrıslı yalısının arasındaki saha, işte bu voli yerini
kirayla verirdik. Nedense o balıkçılık günün birinde kesildi. Balık kalmadı;
sebebini ben bilmiyorum."

İSKELE SANDALI

İstanbul'da, Haliç'te ve Boğaziçi'nde kullanılan iki çift kürekli, kanepeli, ar-
kası oymalı, işlemeli, narin yapılı gezi sandallarına iskele sandalları denirdi.
Haliç Ayvansaray'da yapılan, boyu 5.80 eni 120 santim olan dar ve zarif
kayıklardı. O kadar narin bir yapıya sahiptiler ki onlara çivi vurmak için çok
usta bir el tutmalıydı çekici.

İskele sandallarının son ustası ve "Ben ustamdan destur alana kadar altmış
sandal yaptım" diyen Hüseyin Durgut ustaya kulak verelim şimdi:

"İskele sandalları, saltanat kayığı gibi ince ince işlenmiş, oymalı, yaldızlı,
süslemeli sandallardı. İskele sandallarında kanepenin dayanma yer-
leri, arkalı oymaları bulunurdu. Yumuşak, işlemesi kolay ıhlamur ağacından

yapılırdı.

İskele sandalları gezi için kullanılırdı. Boğaziçi'nin tarihinde rengârenk bir sayfa olan sandal sefalarında, mehtabın altında, parıltılı suların üstünde kim bilir kaç şarkıya eşlik etmiştir İskele sandalları?

DENİZE DE KÖK SALAR AĞAÇLAR

TEKNELERİN GÖVDESİNE VURUNCA DALGALAR...

"Teknelerin değeri yapımında kullanılan ağaçların kalitesiyle doğru orantılıdır. Sandallarda da ağaç olarak; omurgada gürgen, postalarda, eğrilerde, döşek takımlarında beyaz dişbudak kullanılırdı. Üst tarafı, kuşak, küpeşte, perde koyacak kısımları gene gürgen ağacı, kaplaması birinci sınıf, hiç bu-

daksız çamdı. Teknenin boya işini nakkaş tabir ettiğimiz ustalar yapardı. Rahmetli Osman efendi, Rahmetli nakkaş Mustafa usta, Haliç'te Ayvansaray'da icrayı sanat ederlerdi. Bu sandalları alan kendine göre zevk sahibi insanlar vardı. Bu sandallardan geçinenler de vardı. Adamcağız iki üç tane sandal yaptırır, kiraya verirdi. Bir çırakla birlikte iskele sandalının yapımı on beş, yirmi gün sürerdi."

İSTANBUL PİYADE KAYIĞI

İstanbul'a has kayıklardı piyadeler... Küçük gezintiler yapmak, yakın mesafelere gitmek için kiralanırlardı. Piyade kayıklarına ince uzun gövdelelerinden ötürü Hanım iğnesi de denirdi. Kürekçileriyle birlikte iskelelerde müşteri beklerlerdi...

MAVNA

Limanlarda ticari eşya taşımakta kullanılan başı yatık, kıçı düz teknelere mavna denir. Kürek ve yelkenle yürütülen bu teknelerin ağırlıkları otuz beş tondan kırk beş tona kadardı. Mavna denildiği zaman birçoğumuz Haliç'te römorkörle çekilen, dışı katranla sıvanmış, başı eğik, kıçı düz, gövdesi geniş, içi kömür, maden, taş, kum ve büyük çuvalarla yüklü ve suya gömülü olarak yük çeken direksiz büyük gemileri hatırlarız. Asıl orijinal mavna yelkenli ve kürekli yük gemisidir. Sarıyer'de Beykoz'da, Boğaz'da kurulan dalyanlar için dalyan mavnaları yapılırdı. Dalyan mavnası 4-5 çift kürekle giderdi. Şimdi motorla çekilerek götürülüyorlar. Gelin gene Süleyman Dırvana'ya bırakalım sözü : "Bilmiyorum çocukluğunuzdan hatırlar mısınız? İstanbul'da dışı siyah, katranlı mavnalar vardı. Birgün seddülbahir'le yelken açmış, Pendik'ten; Fenerbahçe'ye geliyordum. Vallahi o bizim Anadolu sahili boyunca bir mavna benimle başa baş geldi. Fenerbahçe 'ye kadar geçemedim adamı. Sınır içinde kalmıştım; bir mavna bizi geçiyor diye."

BİTİRİRKEN...

Nice eski dalgalarla söyleştiler, oynaştılar, Marmara 'ya köpük köpük anılar bıraktılar...Tarih ve şiirle kaynaştılar; kim bilir hangi ıssız limanda demirleyip, orada kaldılar. Necati Zincirkıran da bilmiyor belli ki...Şiiri adres vermiyor bize.

KARAMÜRSEL KAYIKLARI

Bir zamanlar

İzmit körfezinde yapılan

Karamürsel kayıkları vardı.

Yelkenle İstanbul'un
Sebzesini, meyvesini taşırlardı.
Minyatürden çıkıp gelen bu gemi
Karamürsel. Adalar, İstanbul arasında
Marmara denizinde gezerdi.

Başı cıvadralı

Yarım aynakıç dümenden

Gövdesi arkaya doğru yükseliyor

Ve su kaydırıyor karınanın altından

Omurga diğer kayıklara kıyasla

Biraz uzunca

Latin yelkenle ve iki flokla

Kalkar gelirdi İstanbul'a

Bunların çok büyük kürekleri vardı

Yedi sekiz hatta on iki metre

Dört ila altı çifte

Küreklerle iskeleye yanaşırlardı

Ayakta duran iki kişi

Birer kürek çekerdi

Son meyvelerini 1960 larda yükledi

Ve kimse bilmiyor nereye yelken açtığını

Bir daha hiç görünmedi.

Kaynak ve görsel malzeme: Denizlerin Güzelleri Osman Kademoğlu
Duran Kitapları İstanbul 2000

Beyoğlu'nun Orta Yerinde Bir Pasaj ve Pasajın Avlusunda Bir Şapkacı; Geçmiş Günlerin Canlı Tanığı Madam Katia...

Yazı: AYŞE YETMEN

139 yıllık pasajda bir şapkacı dükkânı Butik Katia. Annesi Eva Bucin'den devraldığı dükkânda şapkacılık yapan Madam Katia, geçmiş günlerin özlemiyle şimdilerde şapka kültürünün yok olmaya başladığını söylüyor. Beyoğlu'nun küçük Paris olarak tanımlandığı günleri yaşayan Madam, Özellikle pazar günleri insanların Beyoğlu'na çıkarken giyimlerine çok özen gösterdiklerini söylüyor "Şapkasız ve eldivensiz birisini görmeniz ne-redeyse mümkün değildi" diyor.

Eski Roma'da zenginlik ve soyluluk simgesi olarak kullanılan, yoksulların ve kölelerin giymesi yasak olan şapkayı, köleler ancak özgürlüklerine kavuş-tuklarında, o da sadece koni biçiminde olmak kaydı şartıyla giyebilirler-miş. Antik Yunan'da ise durum bunun tam tersiymiş. O dönemde Petasos denilen şapkayı yalnızca yoksullar giyermiş.

Ortaçağa gelindiğinde deri şapka takma alışkanlığı başlamış. Hıristiyan geleneğinde XI. yüzyıla kadar kadınların başı, vual başörtüleri ile süslenmiş. Bu tarihten sonra vual yerini tepesi sivri kukuletaya bırakmış.

Şapkaya Batılılardan daha uzak olan Doğu toplumu kadınları ise o yıllarda genelde saçlarını süslemekle yetinirlermiş. İS.XI. ve XIII. yüzyıllarda yapılan Haçlı Seferleri doğudaki bu gelene-

ği batıya taşımış. Artık Batılı kadınlar da saçlarını boncuk ve taşlarla süslemeye başlamışlar. XVI. yüzyıla gelindiğinde imparatorluk şapkalarının çeşitlendiği görülmektedir. Bunlar ya büyük kenarlı şapkalar ya da uzunca tüylü be-rekler olarak öne çıkmaktadırlar. 'Sombbrero' denilen şapkaları XVII. yüzyılda İngiliz Şövalyeleri kullanmışlar. Bu yüzyıl, kadınlar için şapka yapan moda evlerinin de açıldığı dönem olmuş. 1860 hasır, 1870 melon şapkalı yıllardır. 1890'a gelindiğinde ise fötr şapka egemenliği başlamıştır.

I. Dünya Savaşı, XX. yüzyıl şapka modasına biçim vermiş. Savaştan önce kunduz derisinden yapılan büyük şapkalar kullanılırken, savaş sonrasında küçük çan şeklinde şapkalar giyilmeye başlanmış. 1920'lerde ise kadınlar,

alınlarını tamamen kapatan şapkaları tercih ederken, erkekler fötr ve melon şapkalar kullanmışlar. Konfeksiyonun dünya modasını ele geçirmeye başladığı 50'li yıllar şapkada da değişimi getirmiş. 60'lı yıllar ise kadın kuaförlerinin yıllarıdır. İyice açılan saçlar, kuaförlerde sıkılan saç spreyleri ile adeta kalıp haline getiriliyordu. Bu da kısa sürmüş, kadınlar doğallıkta karar kılmışlar.

Günümüzde şapkanın genel olarak işlevi artık, dış etkenlerden koruyucu olmasıdır.

Beyoğlu'nda çeyrek asrı aşan bir süredir şapkacılık sanatı ile iştigal eden Madam Katia, "Bu kültürün yok olmaya başladığını" söylüyor.

Annesinin bir Fransız modacıdan öğrendiği şapkacılık zanaatı nedeniyle çocukluğu renk renk şapkaların yapıldığı bir ortamda geçen Katia Kiracı'nın hayallerini şapkacılık süslemese de kendini anne mesleğinin içinde bulmuş. Hacopulo Pasa'jındaki anne yadigarı dükkânı kapatmaya gönlü elvermeyen Madam, o günden beri kadınların başlarını taçlandırmayla meşgul. Ama herkesi de memnun etmesi mümkün değil kuşkusuz. Kimilerinin, çok isteyerek aldıkları şapkalarından, daha sonra, "taktığımda benimle dalga geçtiler" diye yakınıp geri getirdiklerini söylüyor. Bazılarının da çok beğendikleri halde "nerede taktırım ki" gibi endişelerle, almaktan vazgeçtiklerinden yakınıyor.

Annesi Madam Eva'nın süslediği başlar arasında kimler kimler var. Belgin Doruk, Türkan Şoray, Fatma Girik gibi Yeşilçam ünlülerinin şık giysileri Madam'ın el emeği şapkalarla tamamlanmış o yıllarda. Yoksul ya da yoksul sanılan genç kızın filmin son sahnelerinde başında şık bir şapkaıyla sevdiği adamın veya onu küçümseyenlerin karşısına çıkarak şaşkınlık yaratması, hiç unutulmayan Yeşilçam kareleri olarak hâlâ belleklerde. Bunun içindir ki, uzun zaman şapka takmak bir statü sembolü olarak algılanagelmiştir.

Madam Katia'nın da ünlü müşterileri var tabii. Bülent Ersoy, Ajda Pekkan da şıklıklarını Katia Butik'ten tamamlayanlardan. Dönem dizileri-

ne de şapka tasarlıyor Madam. Ürünlerini beyaz camda seyretmek de onun için ayrı bir zevk oluyormuş.

"Bir şapka modeline göre, bir saatte de yapılabilir bir hafta da" diyen Madam, şişman bir kadının küçük şapkadan kaçınmasını söylerken, uzun boyluların geniş kenarlı şapka, kısa boyluların ise, dar kenarlı şapkalar giymelerini öğütüyor.

Bu sanatı 12 yaşında öğrenen Katia Kiracı, "Şapkacılık zor zanaat, kimi zaman belirlediğim bir modelden işe başlıyorum sonuçta bambaşka bir model çıkarabiliyorum." Diyor. "Onun için çok emek ve göz nuru dökmek gerekiyor!"

Annesinin ilk dükkânı Aznavur Pasajı'nda imiş. 30'lu yıllar; Levantenlerin çoğunlukta yaşadığı bir yer, Beyoğlu o vakitler. Şapka pek revaçta! bu nedenle de onların gibi birçok şapkacı varmış Beyoğlu'nda. O şık beyefendi ve hanime-

fendiler gibi, şapka butikleri de bir bir yok olup gitmişler zamanla.

Butik Katia'ya yarım asırdan fazla ev sahipliği yapan Hacopulo ya da Hazzapolu Pasajı da yakın tarihin tanıklarından...

XIX. Yüzyıl sonlarında inşa edilen ancak kimin tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmeyen

Pasajda İstanbul havası da konserve olarak satışta

Hacopulo Pasajı. Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'ndeki bilgiye göre, adını ilk sahibi zengin Rum tüccar M. Hakopulo'dan almış, diğer bir kaynaktan ünlü Rum banker ve Adalar eski belediye başkanlarından Kıryako Ioannes Hakopulos tarafından inşa edildiği belirtiliyor. Başka bir kaynak ise pasajın ilk sahibinin, Osmanlı Padişahlarına borç verecek kadar zengin olan Galata bankerlerinden Yorgo Zarifi Hakopulo olduğunu öne sürmüştü. Ama tüm bu kaynaklar, pasajın yapımına 1850'lerde başladığı ve 15 Nisan 1871'de törenle açıldığı noktasında birleşiyorlar.

Pasajın adı, 12 Eylül'den sonra dönemin belediye başkanı tarafından Danışman Geçidi, şimdi de Beyoğlu'nda yapılan adres ve numara değişikliğinden nasibini alarak Han Geçidi olmuşsa da geçit, İstanbullular için her zaman Hacopulo, ya da Hazzopulo Pasajıdır. Pasajın adının değiştirilmesine pek çok insan gibi içeren Fotoğraf Sanatçısı Ara Güler bir yazısında: "Hacopulo Pasajı vardı eskiden, şimdi adını değiştirmişler büyük bir ukulâlıkla. Bilmem ne pasajı yapmışlar, Danışman Geçidi. Benim babamın eczanesi pasajın içindeki 38 numaralı eczaneydi." Evet Ara Güler'in babası Dacat Güler'in de eczanesi Hacopulo'da imiş bir vakitler.

140 yıla yaklaşan tarihinde pek çok yaşanmışlığa tanıklık etmiştir bu güngörmüş geçirmiş Pasaj.

Sözgelimi, Namık Kemal burada tutuklanmış, bir dönem de Jön Türklerin meskeni olmuştur. Aruz vezni üstadı Ahmet Haşim buradaki İran Lokanta'sının devamlı müşterisiymiş mesela. Namık Kemal'in yayın hayatı ancak 27 gün sürebilen İbret Gazetesi Pasajdaki Ahmet Mithat Efendi'nin evinin altına kurduğu matbaada basılıyormuş. Ahmet Mithat Efendi ile Namık Kemal, burada tutuklanarak sürgüne gönderilmişler. Ortasındaki T geçidi avlusuyla üstü açık pasaj tarzına iyi bir örnektir bu üç kapılı han. İstiklal

Caddesi ile Meşrutiyet Caddesi'ni birbirine bağlayan Hacıoğlu Pasajı'nın her iki caddeden giriş yapılabilen kapılarının yanı sıra bir de Panayia Isodion Kilisesi'ne açılan üçüncü bir kapısı vardır. Hacıoğlu'nun, her dem başka bir güzellik sunan avlusunun zeminindeki taşlar hemen dikkat çeker. Bunlar, Çatalca'nın Yalıköy'ünden (eski adı Podima) getirtilen taşlardır. 1950'lere kadar bu uçsuz bucaksız sahilden toplanan taşlar İstanbul'un bahçelerinde kullanılıyormuş. Bu taşların iri olanları seçilip dar, küçük yolların, geçitlerin ve pasajların zeminlerine yerleştiriliyormuş. Şimdilerde belki de, Podima'nın o güzel taşları sadece Hacıoğlu'nun bahçesini süslemektedir.

İlk yıllarında, kuaför Valentin Kardeşler, Karyolacı Neyrat, Halıcı Filipoviç, ünlü kadın ve erkek terzileri, Kamelos'un lokanta ve meyhanesiyle Rezaizade Ekrem ve Said Nahum Duhani'nin eserlerine konu olan ayakkabı yapımcısı Heral'ın dükkânı da buradaymış. Pasaj, neredeyse şehrin sanat ve kültür faaliyetlerinin de merkezi durumundaymış. Pera'dan Beyoğlu'na 1840-1955 adlı kitabında Behzat Üsdiken üst katı konser salonu olan Adam Musiki Mağazası'ndan bahseder. Bu salon daha sonraları, Türkçe opera sahneye getirmek için Dikran Çuhacıyan tarafından bir mektep haline dönüştürülmüş. Mekân, bir dönem İstanbul'un ilk oda orkestrasını dinleyicileriyle buluşturmuş. 1890'da ise bu-

Merdivenlere oturmayın yazılı Kilisenin merdivenleri günün her saati dolu

rası tiyatro durumuna getirilmiş. Zoli adındaki bir sanatçı mekânı dekore ederek tiyatro seyircisinin hizmetine sunmuş. Pasaj tüm bu özelliklerin yanında İstanbul'un moda merkezimiş. Ünlü kadın ve erkek terzileri, şapkacılar, düğmeciler, işlemeciler ve modelistleriyle bir zamanların moda merkezi olan Hacıoğlu Pasajı, 70'li yılların sonunda köhneleşen Beyoğlu ile birlikte içindeki dükkânların da bir bir kapanmasıyla metruk hale gelmiş ama onu terk etmeyen; zamana direnen sadece şapkacı Katia Kiracı olmuş. Son yıllarda kendini toparlamaya çalışan Pasaj'da kendilerine özgü ürünleriyle renkli, çeşit çeşit dükkânlar açılmaya başlandı. Ha, bir de küçük tabureleriyle konuklarını ağırlayan bir kahvehanesi var Hacıoğlu'nun. Nefis kahvesi ve işletmecisinin tadına doyum olmaz sohbetiyle ünlü bir mekân burası. Pasajda Ahmet Haşim'in müdavimi olduğu esnaf lokantasından başka 1890'larda kurulup Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar hizmet veren Anina adında ünlü bir meyhane varmış. Meyhanenin yerinde bugün bir şarapevi bulunuyor. Hazzo Pulo Şarapevi pasajın Meşrutiyet Caddesi girişinde. Mekân işletmeci kardeşlerin Mürefte'de yaptırıkları şaraplarıyla ünlü.

“Cennette de böyle tatlı olmaz / Bir baklava elli katlı olmaz.”

Yazı: NECATİ GÜNGÖR

Baklava, geleneksel Türk mutfağının en ünlü, en yaygın hamur tatlısı. İstanbul'dan Antep'e kadar birçok yörede yapılır ve tüketilebilir. Rumeli Türkleri mutfağında da baklava yapıldığı bilinmektedir. Özellikle Osmanlı Saray mutfağında -Fatih döneminden beri- baklavanın hası yapılmaktaydı. Bu dönemde baklava yapımında şeker yerine bal kullanıldığı da kaynaklarda yazılır. Ancak Güneydoğu yörelerinden de becerikli baklava ustalarının çıkması bir rastlantı değildir. Antep'li ustaların eliyle üretilen baklava adeta yeniden yaratılıp, çeşitlendirilip Türk mutfağına armağan edilmiştir. Bugün başta İstanbul olmak üzere birçok yörede Antep'li baklavacıya rastlanır. Derler ki, eski dönemlerde Antep'ten, birer Osmanlı kenti olan Halep'e, Şam'a, Beyrut'a çalışmaya gidenler, baklava yapımını buralı ustaların yanında öğrendiler. Şunu da belirtmek gerekir: Antep baklavası ününü biraz da komşusu Urfa'ya borçlu. Urfa ovalarında yetişen buğdayın unuyla, yine Urfa'da beslenen koyun sürülerinden elde edilmiş tereyağının nefasetinden yararlanılır. Antep'in, adı marka olmuş baklavacıları, un ve tereyağı gereksinimlerini yıllık anlaşmalarla Urfa'dan sağlar. Osmanlı mutfağında da, günümüz Anadolu mutfağında da bak-

lava sini üzerinde pişirilen bir tatlıdır. Açılan baklava yufkasının, içine serildiği tepsi. Değişik boy ve çaplarda olur. Ev baklavası genellikle kalaylı bakır tepsi içine konur. Seri üretim yapılan baklavacı dükkânlarında ve pastanelerde baklava tepsi dikdörtgen biçimli alüminyumdandır. Osmanlı Saray mutfağında baklava altın tepsilerde yapılırdı. Yeniçeri ocağının bozulduğu son dönemlerde, padişah adına Saraydan gönderilen baklava sinilerine arsız Yeniçerilerce el konulduğunu tarihçiler yazar. Baklavalık un: Kepeksiz, has un. Ya değirmende çekilen unun elenmesiyle elde edilir. Ya da fab-

rika unu kullanılır. Çünkü fabrika unu elenmiş, kepeği alınmış olarak satılır. Kepeksiz unun rengi beyaz olduğu için yeğlenir. Evlerde yapılan baklavada değirmen unu kullanıldığı için içinde kepek bulunur, dolayısıyla rengi esmerce olur. Nitelikli baklavanın malzemesi kadar yapılışı da önemlidir. Peki, nasıl yapılır, diyeceksiniz şimdi. Anlatalım...

Baklavalık elenmiş un havuz gibi açılır, eritilmiş tereyağı, kilo başına beş yumurta, bir bardak tuzlu su katılarak hamur yoğrulur. Yoğrulan hamur biraz dinlendirilir. Bu hamurdan kırk küçük yumak (beze) çıkarılır. Her yumak önce merdaneyle, sonra da oklavayla, kâğıt inceliğinde açılır. (Günümüzde makine yardımıyla açılan baklava yufkasını, eskinin ustaları, birkaç yufkayı -aralarına nişasta serpererek üst üste koyup tek oklavayla, sigara kâğıdı inceliğinde açarlardı.) Yufka açarken hızlı hareket etmek önemlidir; hamur kuruyup yırtılmasın diye. Açılan yufkalar, tereyağıyla yağlanmış bir tepsi ya da siniye serilir. Beş yufkada bir dövülmüş ceviziçi serpilir ve kızdırılmış tereyağı gezdirilir. Böylece kırk yufka üst üste döşenir. En üsteki yufkaya da yine eritilmiş tereyağı gezdirilir. Sini ya da tepsinin kenarından taşan yufkalar keskin bir bıçakla kesilerek düzeltilir. Bu yufka kırıkları da fırınlanarak şurup dökülüp yenir ki, adına “sini kırığı” denir. Döşenmiş yufka, bir çıta ve keskin bir bıçak yardımıyla önce düz, sonra çapraz olarak kesilir, yani dilimlenir. Dilimleme işlemini, eskiden tunçtan çarkla

yapanlar da vardı.

Baklavayı kare biçiminde dilimleme, seri üretim sırasında, özenmeksizin, işi çabuk bitirme amacından ötürüdür. Kimi tatlıcılar kare dilimi de verine keserek üçgen dilim yapar. Havuç biçiminde dilimlenen baklava da bu biçiminden ötürü aynı adla anılır. Dilimin üstü kızarmış ve kabarık olur. Hafif ve lezzetlidir. Dilimin altıyla şeker şurubunu emdiği için çoğu kez hamurlaşır. Damak tadına düşkün olanlar, baklava diliminin üstüne alta getirerek ağza atarlar. Kızarmış dilimin üstü daha lezzetli olduğu için, dil, baklavanın tadını ordan alır. Baklava diliminin hamurlaşmış altı dilin üstüne gelirse, baklavanın tadına varılmaz.

Dilimlendikten sonra tepsi orta sıcaklıktaki fırına verilir. Hamura yumurta katılmış olduğu için üzeri güzelce kızarır. Baklava şurubu (iki ölçü şeker, bir ölçü su) kaynatılır. Soğuyan baklavanın üzerine, kestirilmiş sıcak şurup gezdirerek dökülür. Her dilimin şuruptan içmesi sağlanır. Deneysel baklava ustaları, şurubu verilen baklavayı bir süre daha köz ateşi üzerinde çevirerek tutar ki, altı hamurlaşmasın. Eskiden, evlerde yapılan baklavanın yufkası öylesine ince, öylesine gevrek olurmuş ki, yukarıdan bırakılan madeni para, dilimi delip siniye değermiş. (Biz, bunu diyenlerin yalancısıyız.) Yine eski kuşaktan insanların baklava yerken üzerine tarçın serptikleri anlatılır. (Tarçın, yağlı ve şekerli tatlının bağırsaklara dokunmasını önler.) Şimdilerde baklava üzerine kaymaklı dondurma koyanlara rastlanıyor.

Fıstıklı baklava, Antep’li ustaların icadıdır. Fıstıklı yapılan havuç dilimi de aslında bir baklava çeşididir. Eski dönemlerde, tıpkı künefe tatlısı gibi peynirle yapılıp sıcakken yenen bir baklava çeşidinden; hatta lorla yapılan baklavadan da söz edilir. Peynirli baklavanın izine bugün Isparta yöresinde rastlamak mümkün. Kaymaklı baklavayla sütlü nuriye, peynirli baklavanın bir türü olsa gerek.

Baklavanın genleriyle oynayan Karadenizli pastacılar, dövülmüş fındıkla baklava yaparsa da, cevizli baklava kadar rayihali olmaz. Çünkü fındık baklavanın malzemesi değildir. Ucuza mal etme kaygısıyla baklavayı bitkisel yağlarla yapanlar da var; ama bu tür yağlar, dediğimiz gibi, baklavayı doğal tadından uzaklaştırmaktadır. Baklavanın hamuruna yumurta katılmadığında, kızarsa da rengi beyaz kalır. Bunu deneyen tatlıcılar var. Hamuruna kakao katılan baklavanın rengiyse siyah olur. Yumurtalı baklava fırınılandığında yüzü kah-

verengiye dönüşür.

Kuru baklava da yine Antep’li ustaların buluşudur. Kuru baklava daha dayanıklı olur. Çünkü içinde yağ ya da kaymak bulunmaz. Bekletildiğinde acılaşmaz. Şurubu iyice koyulaştırılarak verilir. Şurup donduğunda, baklavayı havaya karşı yalıtır. Dolayısıyla bozulmadan kalır. (Kimi esnaf, yağlı ve bayatlamış baklavayı şekere bulayarak kurutmakta ve kuru baklava diye satmaktadır ki, bu da bir tür besin hilesidir.) Günümüzde, vakumlu koruyucu kaplar baklavanın uzun süre

Baklava yalnızca şölen sofralarında, bayramlarda, ramazanlarda ikram edilmez; bir nedenle dostlara, tanıdıklara, saygın kimselere, çocuğu olanlara, düğün evlerine tepsi dolusunca gönderilen bir armağandı. Şimdiki gibi baklavayı kutuyla götürmek, yoksulluk belirtisi sayılırdı. Bundan elli yıl öncesinde, Antep’e yolu düşenler, dönüşlerinde armağan olarak, kavak ağacından oval biçimde yapılmış ince tahta kutular içinde kuru baklava getirirlerdi. Ne yazık ki, yörede o nitelikte kavak da yetişmiyor artık; kavaktan karton incelğinde tahta çıkarıp kutu yapan ustalar kalmamış durumda.

bozulmadan saklanmasını sağlıyor. Dolayısıyla vakumlu paket içindeki baklava denizaşırı ülkelere bile rahatlıkla yolculuğa çıkarılır.

Baklavanın kalitesinin hava koşullarıyla doğrudan ilişkisi vardır. Havası kuru olan Antep, Urfa gibi yörelerde baklava hamurlaşmazken, havası rutubetli İstanbul’da yapılan baklava bir süre sonra hamurlaşmaya başlar. Hamurlaşmış baklava yenildiğinde, mideye çöker. Ayrıca da lezzetsizdir.

Baklava, çarşılardaki tatlıcılarda, pastanelerde satıldığı gibi geleneksel olarak Türk evlerinde de yapılan bir tatlıdır. Eski kuşak insanları genellikle

çarşılarda satılan baklavanın malzemesine güvenmez, yalnızca kendi evlerinde, temiz ellerle yapılmış olanı yeğlerdi. Akrabalar arasında, mahallelerde, baklava açmakla ünlü hanımlar vardı. Bayramlarda, düğünlerde ikram edilecek baklavanın hazırlanması o hanımların doğal görevi olurdu. Birçok yörede bugün hâlâ baklavasıyla ünlü hanımlar vardır. Bayram arifesinde, birkaç gün boyunca, yakınlarına baklava açanlar vardır. Anadolu’nun birçok yerinde, arife günü bazı çarşı fırınları öteki işlerini bırakır, tepsinin büyüklüğüne göre ücret alarak yalnızca baklava kızartırlar. Gün boyunca sokaklardan, fırına götürülen ya da fırından getirilen baklava tepsipleri geçer. Eski İstanbul’un varlıklı konaklarındaysa, ramazan ve bayram günlerinde bu iş için özel tatlı ustaları tutulurdu. Baklavasıyla ünlenmiş ustalar, konaklar arasında adeta paylaşılamazdı.

Baklava yalnızca şölen sofralarında, bayramlarda, ramazanlarda ikram edilmez; bir nedenle dostlara, tanıdıklara, saygın kimselere, çocuğu olanlara, düğün evlerine tepsi dolusunca gönderilen bir armağandı. Şimdiki gibi baklavayı kutuyla götürmek, yoksulluk belirtisi sayılırdı. Bundan elli yıl öncesinde, Antep’e yolu düşenler, dönüşlerinde armağan olarak, kavak ağacından oval biçimde yapılmış ince tahta kutular içinde kuru baklava getirirlerdi. Ne yazık ki, yörede o nitelikte kavak da yetişmiyor artık; kavaktan karton incelğinde tahta çıkarıp kutu yapan ustalar kalmamış durumda.

Baklava tatlısı, hiç kuşkusuz, Türk folklor ve edebiyatında geniş yer tutar.

Nasrettin Hoca’nın ünlü fıkralarındandır: Arkadaşları, Nasrettin Hoca’ya seslenmiş:

“Hocam, bakın bir tepsi baklava götürüyorlar.”

Hoca umursamaz: “Bana ne?”

Arkadaşları: “Ama Hocam!” der, “baklava sizin eve götürülüyor!”

Hoca bu kez arkadaşlarını azarlar: “Size ne?”

Midesine düşkünlüğüyle ünlü koca şair Yahya Kemal de, baklavaya karşı ilgisiz kalmamıştır:

“Cennette de böyle tatlı olmaz / Bir baklava elli katlı olmaz.”

Kimi sokak satıcıları, yazın kavun satarken “kavun baklava, kavun baklava!” diye reklam ederler, duyarsınız. Bu slogan, deşmerek reklam yazarının aklına gelmeyecek, pek yerinde bir buluştur. Sokak satıcıları, kavunun reklamını yaparken, baklavanın imajından yararlanır ki, pek güzel bir buluştur.